

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Історичний факультет

Кафедра нової та новітньої історії

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до дипломної роботи

магістра

на тему: «**Німецька проблема в зовнішній політиці США в 1961-1974.**»

Виконав: студент VI курсу

денної форми навчання

напряму підготовки (спеціальності)

032 «історія та археологія»

Толстіков Ігор Володимирович

Керівник: к.і.н., доц.

Ченчик Дмитро Володимирович

Рецензент: к.і.н., доц.

Зміст

ВСТУП	3
РОЗДІЛ Історіографія, джерельна база та методологія дослідження.	7
РОЗДІЛ 2. Стратегія деескалації в німецькому питанні адміністрації Дж. Кеннеді	16
РОЗДІЛ 3. Спроби збереження статус-кво за часів Л. Джонсона	41
Розділ 4. Політика розрядки та німецьке проблема з зовнішньополітичної діяльності Р. Ніксона.....	59
ВИСНОВКИ	78
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	81

ВСТУП

Актуальність: Тема німецької проблеми в зовнішній політиці США в 1961-1974 роках має велику наукову і суспільно-політичну актуальність через потребу в глибокому вивченні подій в історії в ті роки задля розуміння суспільно-політичних процесів сьогодення. Німецька проблема безпосередньо впливали на баланс сил в Холодній війні, стабільність в Європі і безпеку в світі. Німецька проблема була одним з головних чинників формування зовнішньополітичного курсу Сполучених Штатів Америки, котрий мав як політичне, так і військово стримування Радянського Союзу і країн Організації Варшавського Договору. Відносини між Федеративною Республікою Німеччина і Сполученими Штатами Америки варті уваги через актуальність подібних відносин сьогодні між Сполученими Штатами Америки і Україною. Федеративна Республіка Німеччина була однією з найсильніших членів Північноатлантичного альянсу та економічно потужною країною. Політична стабільність Федеративної Республіки Німеччина і її економічний розвиток стали для Сполучених Штатів Америки важливим елементом для побудови стабільної Європи, котра була б здатна протистояти Радянському Союзу. Сполучені Штати Америки прагнули зробити Федеративну Республіку Німеччина надійним партнером, залучаючи її до переговорів, до співпраці в оборонній сфері. Західна Німеччина була активним учасником європейської політики і мала велике значення в Європі. Федеративна Республіка Німеччина і Західний Берлін стали особливим центром Холодної війни. За різних адміністрацій президентів Сполучені Штати Америки розглядали питання захисту Західної Німеччини як необхідність демонструвати залученність до європейської архітектури безпеки та необхідність підтримки партнерів та демократії. Військова присутність американців в Західному Берліні була вельми важливим політичним кроком, котрий демонстрував готовність Сполучених Штатів Америки захищати демократичні цінності, стабільність і свободу навіть у найбільш напружених умовах.. Протягом цього періоду німецька проблема також мала на меті дискусії щодо можливого об'єднання Німеччини. За

адміністрації Кеннеді це питання було важливим, проте через жорстку позицію Радянського Союзу переговори щодо можливого об'єднання були малоімовірними. За часів Джонсона ситуація повторилася, проте за адміністрації Річарда Ніксона підхід Сполучених Штатів Америки щодо німецької проблеми змінився, адже політика розрядки дозволила Сполученим Штатам Америки переглянути підхід німецької проблеми, і поступово через нормалізацію відносин між Сходом і Заходом вдалося знизити напруження. Також, важливим питанням залишалось стратегічне значення Федеративної Республіки Німеччина для Північноатлантичного альянсу і для Сполучених Штатів Америки, бо на її території розміщувались війська і стратегічні бази країн Північноатлантичного альянсу, і при цьому Західна Німеччина була частиною Північноатлантичного альянсу. Так чи інакше Західна Німеччина і Західний Берлін залишались в фокусі уваги Сполучених Штатів Америки, перебуваючи на передній лінії боротьби в умовах холодної війни. Дослідження даної теми може допомогти аналізувати і сучасну зовнішню політику США, Китаю та інших країн і посилити позиції України на завершальному етапі російсько-української війни.

Об'єкт дослідження: політика Сполучених Штатів Америки в німецькому питанні в 1961-1974 році.

Предмет дослідження: Еволюція підходів Сполучених Штатів Америки під час урядування різних президентських адміністрацій щодо Федеративної Республіки Німеччина і Західного Берліна в умовах холодної війни.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період від завершення Другої Берлінської кризи в 1961 р. до зміни президента США в 1974.

Територіальні межі дослідження охоплюють територію Федеративної Республіки Німеччина і зовнішньополітичні відносини Сполучених Штатів Америки в зазначений період.

Метою дослідження є аналіз трансформації політики Сполучених Штатів Америки щодо німецького питання в 1961–1974 роках.

Завдання дослідження:

- 1) Проаналізувати ключові етапи та події в історії німецького питання та визначити позицію Сполучених Штатів Америки в умовах холодної війни.
- 2) Розкрити особливості відносин США та ФРН.
- 3) Дослідити реакцію Сполучених Штатів Америки на початок «нової східної політики» Віллі Брандта та зближення Федеративної Республіки Німеччина з Німецькою Демократичною Республікою.
- 4) Окреслити вплив політики розрядки підходи американської адміністрації щодо Німеччини.
- 5) Дослідити значення низки міжнародних угод, таких як Московського договору 1970 року та Берлінської угоди 1971 року.

Наукова новизна дослідження визначена увагою до важливого періоду в історії Європи, коли дві наддержави були в стані холодної війни. Її події в цей період вплинули на велику кількість різних аспектів міжнародних відносин і геополітичної ситуації в цілому. Питання Федеративної Республіки Німеччина і Західного Берліна в ті роки було одним з найголовніших питань в період Холодної війни. Дослідження впливу Сполучених Штатів Америки щодо Західної Німеччини може допомогти зрозуміти мотивацію, котра впливала на те чи інше рішення. Дослідження подібної теми може допомогти зрозуміти нові погляди щодо дій Сполучених Штатів Америки. Крім цього, це і використання нових матеріалів і джерел, які були в доступі.

Наукова гіпотеза: в 1961–1974 роках проблема Західної Німеччини займала важливе місце в зовнішньополітичній діяльності Сполучених Штатів Америки, при цьому впливаючи на різні інші рішення президента. Основними елементами стратегії Вашингтону в цей час було стримування Радянського Союзу, забезпечення безпеки Західної Європи, підтримка статусу гегемона в світі. Зміни в глобальній геополітичній ситуації дали можливість Сполученим Штатам Америки адаптуватися і змінити стратегію з метою збереження стабільної ситуації в Західній Європі, при цьому запобігаючи початку конфлікту між двома наддержавами.

Практичне значення отриманих результатів: практичне значення отриманих результатів дослідження в зовнішній політиці Сполучених Штатів Америки в 1961–1974 роках полягає в розумінні механізмів дипломатії та безпеки під час Холодної війни. Це має значення для сучасних істориків міжнародних відносин, бо багато аспектів політики стримування, деяких дипломатичних маневрів і міжнародних альянсів є актуальними і на сьогоднішній час. Вивчення подібних механізмів сприяє кращому розумінню принципів управління кризами і запобігання конфліктів. Також, це аналіз моделі взаємодії в складних геополітичних умовах, бо це може бути корисним для сучасної політики в умовах зростання нових загроз і конфліктів. Також, це розуміння еволюції відносин Схід-Захід та значення політики розрядки. Подібний аспект може стати гарним прикладом для вирішення конфліктів між державами на сьогоднішній день і розвиток зниження конфронтації в умовах напруженості в світі. Також, подібне дослідження може стати в нагоді для подальших досліджень і формування міжнародної політики. Можна використовувати їх для розробки рекомендацій у сфері зовнішньої політики сьогодні, що посприяє зміцненню безпеки в світі.

Розділ 1. Історіографія, джерельна база та методологія дослідження.

Методологія дослідження: Методологія дослідження склалась через принципи багатофакторності та історизму. Принцип багатофакторності дозволив взяти до уваги низку факторів, котрі впливали на політику Сполучених Штатів Америки щодо Федеративної Республіки Німеччина. Принцип історизму дозволив показати контекст політики Сполучених Штатів Америки щодо Німецького питання в розглянутий період. Також, можна розглянути теоретичні підходи до міжнародних відносин в 1961–1974 роках, наприклад, неореалістичний підхід. Неореалістичний підхід аналізує політику Сполучених Штатів Америки щодо Федеративної Республіки Німеччина в межах загальної структури міжнародних відносин часів холодної війни, спираючись в тому числі на дослідженні національних інтересів. Думка автора дослідження співпадає з думкою Г. Кіссінджера, котрий використовує в основному реалістичний підхід, аналізує відносини між Сполученими Штатами Америки і Федеративною Республікою Німеччина як конфлікт інтересів. Автор також використовував міждисциплінарний підхід для глибшого розуміння міжнародних відносин в той час.

Методи дослідження представлені такими методами, як, наприклад, джерелознавчий метод, котрий дозволить більш детально вивчати джерела в контексті політики Сполучених Штатів Америки щодо Федеративної Республіки Німеччина в розглянутий період. Також, варто відзначити метод історичного аналізу, котрий дозволить аналізувати інформацію з різних джерел, наприклад, мемуари, документи з архівів. Емпіричний метод надає можливості зібрати і проаналізувати первинні дані, наприклад, спостереження. Порівняльний метод дозволяє порівнювати аспекти відносин між США і ФРН, між США і СРСР. Метод контент аналізу дозволить аналізувати заяви і статті для виявлення ключових позицій Сполучених Штатів Америки щодо Федеративної Республіки Німеччина. Метод системного аналізу дозволить розглянути схожості і моменти взаємодії в контексті політики США.

Синхронний метод зосереджується на розгляді різних аспектів політичної, економічної і військової ситуації в даний період. Діахронний метод вивчає розвиток і зміну процесів в розглянутий період. Показується як еволюціонувала німецька проблема в зовнішній політиці Сполучених Штатів Америки враховуючи різні періоди.

Історіографічний огляд літератури:

Історіографію дослідження можна розділити на радянську, російську і зарубіжну.

Російська історіографія представлена, наприклад, статтею К. А. Борисової "Эволюция отношений США к доктрине Хальштейна (середина 50-х-середина 60-х гг 20 ст.) є важливим аналітичним матеріалом, бо доктрина Хальштейна відіграла важливу роль у стосунках між Сполучених Штатів Америки та Федеративною Республікою Німеччина і впливала на формування стратегії Сполучених Штатів Америки щодо Федеративної Республіки Німеччина. Стаття є цінною для вивчення зовнішньої політики так як розкриває динаміку позицій Сполучених Штатів Америки щодо одного з ключових аспектів зовнішньої політики Бонна, а саме доктрини Гальштейна. Аналіз статті Борисової дозволяє зрозуміти, яким чином зміни в політиці Сполучених Штатів Америки посприяли зниженню напруженості в Федеративній Республіці Німеччина, а також посиленню міжнародного статусу Західної Німеччини і підготовки до політики розрядки від Сполучених Штатів Америки, котра потім стала основним вектором відносин між Сполученими Штатами Америки і Федеративною Республікою Німеччина на початку 1970-х років.¹

Також, варто розглянути ще одну статтю Борисової, де вона висвітлює розвиток позиції Федеративної Республіки Німеччина щодо питання ядерного озброєння в умовах Холодної війни. Подібний аналіз є важливим, бо питання ядерного озброєння було важливим елементом зовнішньої політики

¹ Борисова К.А Эволюция отношения США к доктрине Хальштейна (середина 50-х- середина 60-х гг. XX в. Вестник Тамбовского университета. № 7.2014. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/evolyutsiya-otnosheniya-ssha-k-doktrine-halshteyna-seredina-50-h-seredina-60-h-gg-hh-v/viewer>

Сполучених Штатів Америки щодо Федеративної Республіки Німеччина. Стаття Борисової робить великий внесок в розуміння політики Сполучених Штатів Америки щодо Федеративної Республіки Німеччина в сфері ядерного нерозповсюдження і загалом. Показується, як Сполучені Штати Америки планували керувати розвитком ядерної політики Федеративної Республіки Німеччина для забезпечення нерозповсюдження ядерної зброї і спробувати зберегти стабільність в Європі. Проаналізувавши статтю Борисової можна зрозуміти політичні механізми, котрі активно використовували Сполучені Штати Америки для контролю над політикою союзників і Федеративної Республіки Німеччина в тому числі і як намагались зробити Північноатлантичний альянс безпечним в умовах холодної війни.¹

Також, можна виділити книгу авторства Беспалова Г. М. котра представляє собою дослідження про політичну та геополітичну проблематику, пов'язану з західною частиною Берліна в післявоєнний період. Він займав відверто прорадянську позицію, описуючи бажання західних держав порушити домовленості щодо Берліна. Беспалов розглянув Берлінське питання через призму історичних відомостей, котрі містились в Радянському Союзі на той момент, книга допомагає оцінити досліднику риторику Радянського Союзу щодо американо-радянських відносин навколо Берлінської проблеми².

Ще, можна виділити роботу російського історика Р. Долгілевича, котрий вдало описав відносини між двома наддержавами щодо Західного Берліна проаналізував проблематику відносин між двома наддержавами, їх зміну протягом 1960-х років, скоріше засудив діяльність ФРН і спробу впливати на Західний Берлін, зайняв більше прорадянську позицію. Книга Долгілевича допомогла в дослідженні кризи 1965 року в Західному Берліні.³

¹ Борисова К. А Эволюция Политики ФРГ в отношении проблемы распространения ядерного вооружения в 1960-х. Вестн. Мск. Ун-та. Сер 8. История. 2014. №5. Стр 9-10.

² Беспалов В.А Западнберлинский транзит (1945- 1971): дипломатия Холодной войны. Москва: РИСИ. 2015. С. 275 - 277.

³ Долгилевич Р.В Советская Дипломатия и Западный Берлин (1963- 1964). Санкт-Петербург: Алетейя, 2012. С. 32-36.

Зарубіжна література представлена книгою "Поле битвы Берлин: ЦРУ против КГБ в холодной войне" дозволяє поглибити розуміння специфіки конфліктної середовища в Західному Берліні під час Холодної війни і зрозуміти стратегії Сполучених Штатів Америки в протистоянні з Радянським Союзом і у відносинах з Федеративною Республікою Німеччина. Книга детально розписує діяльність ЦРУ в Західному Берліні і Федеративній Республіці Німеччина, при цьому показує прихований фронт Холодної війни в Федеративній Республіці Німеччина. Федеративна Республіка Німеччина була важливим опорним пунктом демократії і свободи в Європі. Книга допомагає зрозуміти, якими методами Сполучені Штати Америки контролювали ситуацію в Західній Німеччині і Західному Берліні. Автори також підкреслили важливе стратегічне значення Західної Німеччини для Сполучених Штатів Америки. Книга показує, що головним для Сполучених Штатів Америки було зберегти Західний Берлін і Західну Німеччину під своїм зовнішньополітичним контролем. У книзі також показується деталі протидій спецслужб Сполучених Штатів Америки, що стало важливою частиною зовнішньої політики в Федеративній Республіці Німеччина.¹

Зарубіжна література також представлена роботою Г. Кісінджера, котрий охарактеризував проблему Берліна і в деталях розписав дипломатію між двома наддержавами, показав її проблематику. Книга американського дипломата є важливим дослідженням для роботи автора, бо Кісінджер використовував реалістичний підхід до дослідження теми, що дозволило розглядати тему з позиції країн, котрі намагались розширити свою геополітичну владу на Західний Берлін. Кісінджер зайняв більше проамериканську позицію, відмітивши бажання Радянського Союзу розповсюдити свою владу на весь Берлін.²

URL:http://loveread.ec/read_book.php?id=101145&p=1

¹ Бейли Дж., Кондрашев С. А., Мерфи Д. Э. Поле битвы Берлин: ЦРУ против КГБ в "холодной войне". Пер. с англ. Л. Володарской. Москва: ТЕРРА-книжный клуб. 2000.

² Киссинджер Г. Дипломатия / Пер. с англ. Москва: Ладомир. 1997.

Зарубіжна література представлена, наприклад, книгою авторства Герхарда Кайдерлінга і Петера Штульца. Вони розглянули відносини між ФРН і США у широкому контексті геополітичних, економічних та соціокультурних подій, приділяючи увагу національним і міжнародним аспектам, що допомогло дослідити тему і подивитись на проблематику Федеративної Республіки Німеччина і Західного Берліна і відносини між Сполученими Штатами Америки і Федеративної Республіки Німеччини з позиції істориків з НДР. Вони також обґрунтували своє дослідження за допомогою широкого спектру джерел, включаючи архівні матеріали, документи, свідчення очевидців, дослідження інших істориків. Історики зайняли в деякій мірі прорадянську позицію, засуджуючи деякі дії західних країн щодо Федеративної Республіки Німеччина і Західного Берліна.¹

Радянська література представлена, наприклад, книгою Арбатова, котра присвячена аналізу зовнішньої політики Сполучених Штатів Америки з позиції радянської політичної науки. Арбатов розглянув стратегію Сполучених Штатів Америки в контексті науково-технічного прогресу. Арбатов аналізує політику Сполучених Штатів Америки через призму Радянської ідеології. В тексті активно піднімається негативний вплив Сполучених Штатів Америки на міжнародні відносини. І тим не менш, не дивлячись на односторонність дослідження, воно важливе для розгляду політики Сполучених Штатів Америки щодо Федеративної Республіки Німеччина.²

Аналіз джерел:

Джерела можна розділити на джерела особового походження, джерела офіційного походження, ЗМІ. Джерела особового походження, наприклад, представлені мемуарною літературою, наприклад, Аналіз мемуарів Йозефа Штрауса є важливим для розуміння політичних ідей Федеративної Республіки Німеччина щодо європейської інтеграції і позиціонування країни в Європі. Штраус активно підтримував європейську інтеграцію і вважав за необхідне

¹ Кайдерлінг Г., Штульц П. Берлін 1945- 1975: пер. с нем. М: прогрес. 1976.

² Арбатов А.Г Глобальная стратегия США в условиях научно-технической революции. М., 1979.

зміцнити співробітництво в політичному, економічному і оборонному співробітництві між країнами Північноатлантичного альянсу. Його робота має велике політичне значення для минулого Європи в умовах Холодної війни. В книзі Штраус викладає проект Європейської інтеграції, котрий передбачав тісну економічну співпрацю між державами Європи для забезпечення стабільності і стримування радянської загрози. Робота відображає погляди лідера Федеративної Республіки Німеччина на питання безпеки і інтеграції, і дана політика тісно перепліталася з цілями зовнішньої політики Сполучених Штатів Америки. Ідеї Штрауса активно підтримували Сполучені Штати Америки і економічну стабільність і оборонне співробітництво з Федеративною Республікою Німеччина, і подібне робить джерело важливим для розуміння напрямів співпраці між Федеративною Республікою Німеччина і Сполученими Штатами Америки.¹

Важливими для розуміння подібної теми є мемуари Брандта, в котрих він розповідає про досвід і його політичні погляди. Його книга відображає внесок в політику Федеративної Республіки Німеччина. Мемуари канцлера є важливим джерелом для розуміння концепції нової східної політики, котра стала пізніше основою для політики розрядки і мала підтримку з боку Сполучених Штатів Америки. Книга дає побачити як Федеративна Республіка Німеччина прагнула досягнути балансу між інтеграцією в Західній Європі і нормалізацією відносин з країнами Організації Варшавського договору.²

Джерела офіційного походження представлені, наприклад, аналіз архіву Північноатлантичного альянсу є важливим для дослідження зовнішньої політики Сполучених Штатів Америки щодо Західної Німеччини в 1961–1974 роках в дозволяє розкрити як змінювались погляди Північноатлантичного альянсу і Сполучених Штатів Америки на оборону Європи і Федеративної Республіки Німеччина в умовах Холодної війни в розглянутий період. Документ МС 14/3 є одним з стратегічних текстів Північноатлантичного

¹ Strauss. F. J. Entwurf für Europa. Stuttgart, 1966.

² Brandt W. Begegnungen und Einsichten. Die Jahre 1960-1975. Hamburg, 1967.

альянсу на той період і мав базові підходи до безпеки Північноатлантичного альянсу. Документ чітко відображає військові і політичні зобов'язання Сполучених Штатів Америки і союзників перед Федеративною Республікою Німеччина. Завдяки джерелу можна роздивитись стратегію гнучкого реагування детальніше і що воно показує намагання збалансованого підходу котрий дозволяв би уникнути застосування ядерної зброї і забезпечив би надійний захист від Радянського Союзу і країн Організації Варшавського Договору. Документ також допомагає краще зрозуміти, яким чином Сполучені Штати Америки через Північноатлантичний альянс формував політику в Європі і підтримував безпеку в Федеративній Республіці Німеччина, котра залишалась важливим пріоритетом зовнішньої політики Сполучених Штатів Америки в розглянуті роки.¹

Аналіз телеграми посольства Сполучених Штатів Америки в Бонні, котра містить текст ноти Федеративної Республіки Німеччина щодо підписання договору про нерозповсюдження ядерної зброї є важливим для розуміння відносин між Сполученими Штатами Америки і Федеративною Республікою Німеччина щодо ядерної політики в умовах можливої на той момент війни. Документ розкриває позицію Федеративної Республіки Німеччина щодо Договору про нерозповсюдження ядерної зброї і реакцію Сполучених Штатів Америки на підписання договору, оскільки це мало величезний вплив на європейську безпеку. Телеграма демонструє механізми дипломатичного впливу Сполучених Штатів Америки на Федеративну Республіку Німеччина і відображає зусилля Сполучених Штатів Америки щодо тримання Федеративної Республіки Німеччина в рамках без'ядерного статусу. Документ також показує важливу рівновагу між безпекою для Федеративної Республіки Німеччина і зобов'язаннями Сполучених Штатів Америки щодо ядерного контролю, і при цьому довготривалий вплив на безпеку Європи в період Холодної війни.²

¹ NATO Archive. NATO Strategy Documents. 1949-1969. MC 14/3

² U. S. Embassy Bonn Telegram 15293, NPT - Text of FRG Note on NPT Signature, 26 November 1969 // National Security Archive, Limited Official.

Url: <https://nsarchive.gwu.edu/document/16474-document-39b-u-s-embassy-bonn-telegram-15293-npt>

Аналіз урядових записів "Verhandlungen des Deutschen Bundestages. Stenographische Berichte. Bd. 23. Bonn, 1970" є важливим для дослідження зовнішньої політики Федеративної Республіки Німеччина в період Холодної війни і для розуміння контексту і позицій, котрі Федеративна Республіка Німеччина займала в міжнародних відносинах. Це є стенографічним звітом засідань німецького уряду, котрі містять записи промов, обговорень і рішень депутатів Бундестагу. Звіт допомагає дослідити, яким чином Федеративна Республіка Німеччина визначала свою роль під час холодної війни і як формувались відносини зі Сполученими Штатами Америки в розглянутий період. Стенографії запису обговорень в німецькому уряді дають змогу побачити не тільки офіційну політику, а і позиції політичних сил Федеративної Республіки Німеччина.¹

Важливими джерелами для аналізу політики Сполучених Штатів Америки щодо Федеративної Республіки Німеччина в період кризи є збірник документів з архівів Сполучених Штатів Америки під назвою FRUS. Це дозволило в ході роботи проаналізувати телеграми, звіти, листи, меморандуми для передання точної інформації щодо дії американських дипломатів, керівництва, політиків. Подібні документи є первинними джерелами, бо вони створювались під час подій в розглянуті роки. Це унікальна можливість зрозуміти не лише офіційну політику Сполучених Штатів Америки, а й деталі дипломатичних переговорів. Збірник документів з архівів FRUS є важливим для вивчення зовнішньої політики Сполучених Штатів Америки щодо Західної Німеччини, дає безпосередній доступ до документів. За рахунок документів FRUS можна дійти легких висновків про реальні принципи зовнішньої політики Сполучених Штатів Америки, а також зрозуміти як впливала зовнішня політика Сполучених Штатів Америки на дипломатію, економіку, політику і військову складову Федеративної Республіки Німеччина.²

¹ Verhandlungen des Deutschen Bundestages. Stenographische Berichte. Bd. 23. Bonn, 1970.

² FRUS 1961-1972. Vol XV-XL. Berlin Crisis.

Джерела в форматі ЗМІ представлені, наприклад, статтею Кеннета Раша в газеті New York Times від 24 серпня 1971 року є матеріалом з новинами, котрий може висвітлювати різні аспекти ролі зовнішньої політики Сполучених Штатів Америки в період Холодної війни. Стаття в газеті New York Times є корисним матеріалом, бо відображає роботу Кеннета Рада в вирішенні ключових питань зовнішньої політики Сполучених Штатів Америки щодо Федеративної Республіки Німеччина, а також стосовно Берлінської угоди 1971 року. Стаття допомагає зрозуміти не лише офіційну позицію Сполучених Штатів Америки, а і внесок Раша в успіх переговорів, котрі мали велике значення для стабілізації ситуації в Федеративній Республіці Німеччина і розвитку відносин між Сполученими Штатами Америки і Федеративною Республікою Німеччина.¹

¹ Kenneth Rush. New York Times. 24 Aug 1971. URL: <https://www.nytimes.com/1971/08/24/archives/kenneth-rush.html>

Розділ 2: Стратегія деескалації в німецькому питанні адміністрації

Дж. Кеннеді

Для Сполучених Штатів Америки і всього світу Берлінська криза виявилась дуже тяжкою, світ був на межі третьої світової війни. Особливо тяжким це виявилось для жителів Берліна, котрі були розділені стіною в другій половині 1961 року. Досліджуючи перебіг подій Берлінської кризи 1961 року можна виділити намагання сторін домовитись, але в той же час отримати геополітичну перевагу над супротивником, чого і бажали дві наддержави. Період 1961 року міг би бути одним з можливих років початку ядерної війни, бо ситуація навколо Берліна щодня загострювалась.

Можна розглянути меморандум за 9 листопада, де відбулась розмова між президентом Кеннеді і генералом Норстадом. На питання, чи контролюється ситуація в Західному Берліні генерал Норстад дав неоднозначну відповідь, заявивши що не може контролювати ситуацію, котра може розвинути до застосування військової сили та призвести до чергового загострення конфлікту. Кеннеді зауважив, що невдоволений ситуацією, котру він споглядає з газет, і стурбований можливою відставкою генерала Клея. Обговорювались і потенційна реакція на закриття пунктів пропуску в Західний Берлін. Далі Кеннеді запитав генерала Норстада, що американська адміністрація буде робити вразі обмеження доступу в Західний Берлін. Генерал Норстад відповів, що доречним спочатку буде дізнатись які цілі переслідує Радянський Союз в разі блокування в'їзду в Західний Берлін. В першу чергу треба зафіксувати факти порушень домовленостей і недопущення союзників в Західний Берлін. По можливості необхідно було б зафіксувати використання військової сили військами Варшавського договору. Після цього необхідно було б звернутись в ООН і показати докази використання військової сили. Проте, Кеннеді зауважив, що ООН нічого не робитиме. Макнамара зауважив, що розгляд справи в ООН дасть можливість союзницьким військам накопичити резерви в Європі для наступного кроку. В разі неможливості такого рішення Кеннеді може закликати

Хрущова зустрітись в Берліні і якщо Хрущов буде зацікавлений у мирі, то він погодиться на зустріч¹

Настрої щодо Берліна у вищих щаблях влади в Вашингтоні розкриває меморандум юридичного радника Чейса до держсекретаря Раска. Він зауважив, що час грає на руку Радянському Союзу, наголошував на обмеженості ініціатив щодо Берліна серед союзників і відкритості переговорів з Радянським Союзом, інакше Москва буде тиснути на послів, і ситуація в Берліні не стабілізується. Чейс рекомендував скликати двосторонні переговори на рівні міністрів закордонних справ. Ціллю переговорів було б забезпечення більшої присутності Заходу в Берліні і наголошувалось на необов'язковості виконання вимог Радянського Союзу. Раску рекомендувалось очолити перемовини з Громико задля стабілізації ситуації і врахування вимог громадськості, яка очікувала рішучих дій. Також, Чейс наголошував на важливості інформування союзників, перш за все Німеччини і Франції, задля уникнення звинувачення Радянським Союзом в нібито американо-англійській змові.²

Цікаво також розглянути телеграму від місії в Берліні до Держдепартаменту США від 13 листопада 1961 року. Дипломатична місія в Берліні вважала, що Хрущов після подій на Фрідріхшрассе хоче вести переговори, проте не може зробити цього на своїх умовах. Проте і воювати він не бажає, але якщо конфлікт загостриться, то задля руйнування єдності серед західних держав СРСР продовжуватиме тактику залякування та перевірки на рішучість. Дипломатична місія в Західному Берліні була впевнена, що в разі розгорнення кризи, то союзникам необхідно буде діяти в односторонньому порядку задля рятування Західного Берліну. Дипломатична місія в Берліні також поважали обіцянку Кеннеді застосувати силу в разі перекриття Фрідріхштрассе і повітряного сполучення навколо Західного Берліна. Більшість європейських союзників не мали власної реальної позиції щодо Західного

¹ Memorandum Prepared in the Department of State. Washington. November 9, 1961 //FRUS. 1961-1962 VOL XIV. Berlin Crisis. Doc 205. P 557-561.

² Memorandum From the Legal Adviser (Chayes) to Secretary of State Rusk. December 19, 1961//FRUS. 1961-1962 VOL XIV. Berlin Crisis. Doc 242. P 694-695.

Берліну, а тому вся надія покладалась на президента Америки. Союзники зайняли позицію, згідно з якою на будь-яких умовах треба було уникнути відкритого військового конфлікту. Дипломатична місія в Берліні вказувала, що Радянський Союз готовий знищити міста і села Західної Європи, впевнено пише також про відсутність реальної сили серед західних союзників. Дипломатична місія також пише про наявність ядерної зброї задля забезпечення перемоги, але жахливою ціною.¹

Дін Раск прокоментував пропозицію генерала Норстада провести двосторонні переговори без участі Західних союзників. Раск зауважив, що зустріч з Радянським Союзом на найвищому рівні є важливою задля можливості мирного врегулювання конфлікту навколо Західного Берліна. Проте, Раск також зауважив на тому, що сумнівається, що двостороння зустріч буде кращою за чотирьохсторонню. Проте, як можливий запасний варіант проведення зустрічі план в форматі зустрічі виключно США і СРСР на найвищому рівні має сенс. Департамент, як зауважував Раск, буде готувати детальний план щодо можливості даної зустрічі, проте остаточне рішення і будь-якому випадку треба буде приймати, коли ситуація загостриться.²

В грудні 1961 року з 10 по 12 грудня пройшла зустріч міністрів закордонних справ ФРН, Франції, Сполучених Штатів Америки і Великої Британії в Парижі, на яких обговорювалась можливість перемовин з СРСР з приводу Берліна. Вони були майже безрезультатними, так як радянська позиція з приводу Берліна не дуже змінилась починаючи з ультиматуму Хрущова в 1958 році. Погляди ж союзників відрізнялись. Так Сполучені Штати Америки виступали за переговори з Радянським Союзом, в той час як, наприклад, Франція була категорично проти. Комітет Державної Безпеки Радянського Союзу активно вивчав позицію західних держав щодо ситуації, котра склалась в Берліні і по відношенню до дій Радянського Союзу в Берліні, так як в його

¹ Telegram From the Mission at Berlin to the Department of State. November 13, 1961//FRUS. 1961-1962. VOL XIV. Berlin Crisis. Doc 213. P 585-587.

² Memorandum From Secretary of State Rusk to President Kennedy. Washington, November 20, 1961 //FRUS. 1961-1962. VOL XIV, Berlin Crisis. Doc 214. P. 588-589.

планах також було обмежити вильоти західних літаків по повітряним коридорам, починаючи з лютого 1962 року¹

Цікавим є меморандум держсекретаря Раска президенту Кеннеді за 7 грудня 1961 року де згадується про зібрання посольської групи і підкреслюється оцінка розвідки щодо можливого повстання в Східній Німеччині і про потенційне ставлення Заходу до нього. Раск говорить про можливе надання допомоги, чи то матеріальної, чи то за рахунок заохочування місцевого населення. Оперативна група розвідки Берліна детально вивчала зв'язок заворушень в Східній Німеччині і можливі військові операції сил Сполучених Штатів Америки, Великобританії, Франції і Федеративної Республіки Німеччина. Як тільки оперативна розвідка Західного Берліна детально вивчить це питання, це потрібно буде розглянути це питання в посольській²

Щодо меморандуму від юридичного радника Чейса до Держсекретаря Раска за 19 грудня 1961 року, то він запевнював Держсекретаря у втраті ініціативами в Берліні з кожним днем. Чейс запевняв, що переговори стабілізували б ситуацію на деякий час, проте, з великою вірогідністю, Чейс попереджав, що Радянський Союз може, наприклад, запросити делегатів на мирну конференцію , тоді б союзникам обмежили дипломатичні маневри. Двосторонні переговори мали б переваги в вигляді відкритості переговорів задля стабілізації ситуації. Двосторонні переговори могли б задовольнити Американську громадськість, союзників в лиці Франції та Великобританії. Крім цього, велика ймовірність після подібних переговорів послабити вплив Радянського Союзу на Східний і Західний Берлін. Для Радянського Союзу є певні недоліки вступати в переговори з Сполученими Штатами Америки, проте є і свої переваги. Чейс вважав за потрібне оголосити офіційно про двосторонній

¹ Бейли Дж., Кондрашев С. А., Мерфи Д. Э. Поле битвы Берлин: ЦРУ против КГБ в "холодной войне". Пер. с англ. Л. Володарской. Москва: ТЕРРА-книжный клуб. 2000. С. 456-457.

² Memorandum From Secretary of State Rusk to President Kennedy. Washington, December 7, 1961//FRUS. 1961-1962. VOL XIV. Berlin Crisis. Doc 231. P 648-649.

формат переговорів Радянському Союзу задля попередження Радянської ініціативи¹

Також, цікавим для розгляду є меморандум про розмову за 21 грудня 1961 року, де були присутні міністри Сполучених Штатів Америки і Об'єднаного королівства, а також президент США і прем'єр міністр Об'єднаного Королівства. Обговорювалось питання Берліна та виділялись чотири основні моменти, котрі підкреслювали характер радянського ставлення до питання Берліна. Серед ключових моментів можна виділити питання суміжних прав щодо Західного Берліна для союзників. Позиція Сполучених Штатів Америки щодо цього питання звучить таким чином, що можна було б сказати Хрущову, що США бажає відійти від військової позиції щодо Берліна і стати своєрідним опікуном для Берліна, при цьому зберігши права щодо Західного Берліна. Також, на повістці дня було питання зв'язку між Західним Берліном і Федеративною Республікою Німеччина. Наприклад, чи була нагальна потреба в проведенні засідання Бундестагу в Західному Берліні. Також було поставлено питання про кордони Німеччини і про стосунки з Німецькою Демократичною Республікою. Запевнялось, що хоч Радянський Союз і висловлює протести щодо знаходження Західних держав на території Західного Берліна, однак союзники не збираються звідти виходити, хоча і готові на діалог. Макміллан розповів Кеннеді про власну ідею поліпшення доступу до Берліну. Міжнародний шлях доступу може починатись в середині Західного Берліна, йти через територію Німецької Демократичної Республіки і продовжились на території Федеративної Республіки Німеччина на однаковій відстані. Кеннеді в свою чергу запевнив Макміллана, що ні в якому разі не потрібно погоджуватись на претензії Радянського Союзу щодо права бути присутніми в Західному Берліні, та погоджуватись з обмеженнями в часі угод з боку Радянського Союзу. Між британцями і американцями виникла дискусія, чи повинен посол Томпсон доповідати суть розмови з радянським послом Громико німцям і французам. Британці і американці хотіли зробити все так, щоб німці і

¹ Memorandum From the Legal Adviser (Chayes) to Secretary of State Rusk. Washington, December 19, 1961//FRUS. 1961-1962. VOL XIV. Berlin Crisis. Doc 242. P. 695-696.

французи не відчули себе поза проблемою. Посол Болен запевнив, що американський посол розмовлятиме з радянським в рамках інструкцій, американський посол діє на основі узгоджень з боку чотирьох держав. Також, Болен зазначив, що в разі проведення переговорів виключно щодо Берліна, це дозволило б не вести переговорів німцям, оскільки вони не мають права вирішувати долю Західного Берліна. Також було сказано про необхідність збереження посольської групи задля інформування про хід переговорів.¹

Наступний день перемовин на Бермудських островах пройшов в загальному плані щодо визначення основного напрямку перемовин, чи можливо навіть двосторонньої зустрічі. На випадок неможливості знайдення передумов для майбутніх перемовин, було прийнято рішення не реагувати гостро, оскільки було б важливо не допустити погіршення ситуації. Було вкрай необхідно не втягуватись в можливу війну. Також було справедливо зазначено, що західні німці вельми бажали перетягнути відповідальність щодо питань, пов'язаних з доступом і рухом в Західний Берлін. Був ще план в разі запрошення міністра закордонних справ СРСР Громико в ООН, то можна було б звернутись до резолюції "Єдність заради миру". Президент США при цьому зазначив, що Сполучені Штати Америки не повинні вирішувати все самостійно і вимагав пропозицій від союзників. Президент США зазначив, що посол Томпсон має запросити Радянського посла на зустріч до кінця 1961 року. Прем'єр міністр Великобританії же зазначив, що німецький посол Кроло має можливість домовитись з Радянським Союзом. Президент США Кеннеді зазначив, що посольська група виявилась вельми неефективною, повільною, і необ'єктивною. План полягав в тому, щоб посол Томпсон зміг досягти цілей, поставлених керівництвом, при першій розмові з послом Радянського Союзу, або щоб Радянський Союз пішов ще далі і запропонував окрему мирну угоду, при цьому скликати зустріч міністрів іноземних справ. В разі різкої відмови Радянським Союзом союзники вирішили намагатись рухатись далі. Союзники вирішили, що в разі чого, посол Німеччини Кролл зможе вмовити посла

¹ Memorandum of Conversation. December 21, 1961//FRUS 1961–1963, VOL XIV, Berlin Crisis/ Doc 243. P 697-701.

Радянського Союзу Громико повірити йому, а він в свою чергу скаже те, що вигідно в першу чергу союзникам. Проте, президент зазначив, що посла Кролла необхідно буде вмовити на подібні кроки. Можна було б, як зауважив президент, поговорити з німцями про відносини з НДР і про доступ в Західний Берлін. Подібні дискусії, як зазначив президент, краще проводити в Бонні, а не на Бермудах. Аденауер в цьому плані, як зазначив президент, був набагато більш відкритим.¹

Вже 28 грудня 1961 року була відправлена телеграма Державного департаменту США до посольства в Радянському Союзі. Вона мала за мету проведення обговорень з Громико задля формування основи для переговорів. Необхідно було б показати, що союзники готові вирішити Берлінське питання за допомогою згоди. Необхідно було б зосередитись на питаннях доступу в Західний Берлін і, безпосередньо, вислухати пропозиції Радянського Союзу щодо статусу Західного Берліна і доступу в Західний Берлін. Було необхідно висувати пропозиції без якихось зобов'язань і без шкоди для позиції Сполучених Штатів Америки. В посольство США в Радянському Союзі було надіслано 11 основних рекомендацій, згідно яких їх треба було дотримуватись. В телеграмі йшлося також про великі розбіжності в точках зору щодо ситуації в Берліні. На переговорах з Радянським Союзом можна було б висувати ідеї та пропозиції не офіційно. Нагадувалось також про позицію Радянського Союзу, про підписання мирного договору з обома Німеччинами, а також створення вільного міста Західний Берлін, а інакше він підпише односторонню угоду з Німецькою Демократичною Республікою, при цьому стверджуючи, що це матиме певні негативні наслідки для союзників. Проте, це було неприйнятним для західних держав в тому плані, що вони відповідали за захист свобод жителів Західного Берліна. Наказувалось чітко пояснити Радянському Союзу, що західні держави не визнають радянське твердження про скасування права західних держав на Західний Берлін. Проте, за допомогою аргументації щодо погроз Заходу фізичним втручанням в Західний Берлін західні держави можуть

¹ Memorandum of Conversation. December 21, 1961//FRUS 1961–1963, VOL XIV, Berlin Crisis/ Doc 244. P. 702-704.

вибороти для себе вигідну позицію. В телеграмі також містилася порада, що позиція західних держав полягає в тому, що Берлін необхідно розглядати не поділяючи його на Західний Берлін і Східний Берлін. При умові, що Громико відмовиться обговорювати можливість загальноберлінського рішення, то Томпсону слід би було притримуватись позицій щодо обговорення східного Берліну. Пояснювалось, що Радянський Союз своїми діями щодо блокування міста і зведення стіни завжди мав за ціль розділення міста. Також, Радянський Союз бажав обговорити інтереси щодо Західного Берліна, однак часто вимагає не обговорювати положення Радянського Союзу в Східному Берліні і Східній Німеччині. Також, необхідно було б згадати про негативні дії з боку Радянського Союзу і НДР, котрі заважають Західним державам вільно пересуватись в Західний Берлін, зокрема, пред'явлення ідентифікаційних номерів персоналом союзників, переслідування транспортних засобів союзників, встановлення Німецькою Демократичною Республікою перегородок біля контрольно-пропускних пунктів на автобані, постійна зміна графіків і маршрут руху поїздів, гучні заяви лідерів Німецької Демократичної Республіки щодо обмеження законного військового руху військ Сполучених Штатів Америки до Західного Берліна і звідти. В телеграмі також пояснювалось, що жодна зі сторін не може стверджувати наперед, що її опонент прийме її позицію на переговорах, однак радили докласти зусиль, для того щоб знайти певні точки розуміння задля вирішення ситуації без війни, котра, безумовно, була б руйнівною для кожної зі сторін. Нагадалось також про запропоновану Радянським Союзом ідею зі створення нового статусу Берліну і припиненні окупації, що може говорити про можливе бажання Радянського Союзу укласти домовленість. Необхідно було б отримати інформацію з точністю про будь-які передбачувані домовленості заздалегідь, ще до підписання такого договору задля розуміння планів і настроїв Радянського Союзу. Необхідно було отримати інформацію що радянський міністр закордонних справ думає про домовленості про доступ до Західного Берліна.¹

¹ Telegram From the Department of State to the Embassy in the Soviet Union. Washington, December 28, 1961//FRUS

Клей зазначав в листі про високу напруженість в Західному Берліні, люди вже не масово, але продовжують покидають Західний Берлін. Ним було запроваджено декілька вельми цікавих і сміливих заходів, серед яких вертольотні польоти і розміщення патруля військової поліції на території зони окупації Сполучених Штатів Америки. Ці дії не переросли в ескалацію конфлікту на той момент, але за допомогою даних дій змогли врятувати близько 30 біженців. Також, було збережено вільною вулицю Фрідріхштрассе задля збереження права в'їзду офіційних транспортних засобів аж допоки вони не зіткнуться з радянськими військами. Цей наказ переконав населення Західного Берліна в готовності уряду Сполучених Штатів Америки залишатись в Берліні до самого кінця. Було залучено патрулі зі зброєю задля припинення переслідувань на автобані з боку поліції східного блоку. Проте, озброєні патрулі були зупинені радянськими військами. Були виведені танки з Фрідріхштрассе до Темпельгофу, в свою чергу Радянські танки, котрі були присутні в Східній частині Берліна, теж були виведені. Було наказано отримати дозвіл на переміщення танків задля демонстрації сили, однак не було сказано конкретної причини використання танків, і тому було відмовлено в переміщенні танків. Зазначалось також, що в разі нападу на Західний Берлін не буде часу створити командування над об'єднаними силами. Проте, незабаром, будуть вжиті заходи для зменшення часу створення командування об'єднаних сил. Проте, рекомендації Клея щодо конкретного плану дії за час можливого нападу не отримали жодних коментарів. Також, згадувалось за можливе повстання і обговорювались потенції дії. Згідно них – не можна було покластися на телефонні дзвінки, а тим більше на детальні інструкції з боку керівництва в разі надзвичайної ситуації.¹

Генерал Клей також писав про помилкове сприйняття людьми відносної тиші в Берліні як бажання Радянським Союзом вести переговори. Це пов'язано з

1961–1963, VOL XIV, Berlin Crisis/ Doc 248. P. 710-713.

¹ Letter From the President's Special Representative in Berlin (Clay) to Secretary of State Rusk. Berlin, January 30, 1962//FRUS 1961–1963, VOL XIV, Berlin Crisis. Doc 276. P. 776-779.

радянською тактикою, за якою після періоду застосування тиску наступав період затишшя. Після послаблення тиску з боку Радянського Союзу, Сполучені Штати Америки теж часто послаблюють тиск, в свою чергу Радянський Союз намагається зробити наступний крок задля досягнення кращих позицій. Клей пише про наслідки недостатньої твердості прийнятих рішень з боку Сполучених Штатів Америки, а саме про велику впевненість урядів Радянського Союзу і Східної Німеччини в заходах в яких без особливого ризику вони б могли, начебто, знищити економіку і загострити ситуацію в Західному Берліні. Клей також писав, що врятувати Берлін від війни можливо лише за умови відмови поступатись надалі в будь-якому випадку. Клей пише про жорстокість інструкцій, котрі надали генералу Ватсону, і при цьому вимагає звільнення від надання порад генералу Ватсону, окрім надзвичайних ситуацій. Пише також про надзвичайні власні зусилля задля посилення позицій Сполучених Штатів Америки в Західному Берліні і змінення політики в Берліні. Цікава помітка Клея про те, що його погляди не узгоджуються з лінією Сполучених Штатів Америки щодо Західного Берліна і їх політикою. Клей вважав, що наступальні кроки Радянського Союзу щодо Західного Берліна розпочнуться після введення митного закону в Східному Берліні. Клей пише, що вважає свою присутність у Західному Берліні символічною через неможливість звітування уряду Сполучених Штатів Америки. Клей вважав дії деяких видних діячів уряду щодо політики в Західному Берліні були неуспішними, в свою чергу ті чи інші люди, кого радив на ці посади Клей не мають повноважень діяти.¹

Уряд Сполучених Штатів Америки не міг дозволити Німеччині визначати політику Заходу щодо Західного Берліну. Кіссінджер пише про те, що позиція уряду Сполучених Штатів Америки і уряду Федеральної Республіки Німеччина не співпадала, хоча будь-яка німецька позиція залежала від вказівок Сполучених Штатів Америки. І відмова Федеративній Республіці Німеччина в

¹ Letter From the President's Special Representative in Berlin (Clay) to Secretary of State Rusk. Berlin, January 30, 1962//FRUS 1961–1963, VOL XIV, Berlin Crisis. Doc 276. P. 776-778.

праві вето могла б вплину на зовнішню геополітичну ситуацію в Європі. Німеччина все більше б втрачала зв'язки з Заходом і це б порушило внутрішні зв'язки в Атлантичному Союзі. Державний департамент декілька місяців не виконував директиву Кеннеді про прискорення прямих перемовин з Москвою через побоювання розриву відносин з Аденауером. Кіссінджер планував завчасно розробити американський план щодо майбутнього Німеччини, так як вважав небезпечним вести перемовини з Радянським Союзом за їх сценарієм. Це пов'язано з тим, що Хрущов міг в будь-який момент силою нав'язати переговори Заходу. Він не був впевнений, чи зможуть союзники діяти спільно на конференції, чи їх рішення все ж будуть невдалими. На початку 1962 року до нього звернулась адміністрація Кеннеді з приводу згладжування претензій канцлера Федеративної Республіки Німеччина з приводу берлінської політики. Також, він мав повідати Аденауеру про американський підхід до переговорів, планів розміщення військових континентів Сполучених Штатів Америки в Західному Берліні. Також, він мав поділитись з Аденауером засекреченою інформацією з приводу ядерного арсеналу Сполучених Штатів Америки.¹

16 січня 1962 року спеціальний представник президента Сполучених Штатів Америки Ч. Боулс заявив, що закінчення кризи було б складно представити, проте, щоб забезпечити безпеку Західному Берліну і знизити небезпеку прямого конфлікту, було б необхідно підписати нову угоду. Наприклад, радник Кеннеді Соренс стверджував що хоч стіна була незаконним явищем, проте вона аж ніяк не заважала, на його думку, Сполученим Штатам Америки, бо залишався доступ до Західного Берліну, право виборності влади в Західному Берліні було збережене, як і присутність в Західному Берліні американських військ. Проте, так як ФРН не хотіла відмовлятися від доктрини Гальштейна, уряду Сполучених Штатів Америки було складно розвивати взаємовідносини з урядом Федеративної Республіки Німеччина. Берлінські кризи стали уроком для Вашингтону і призвели до необхідності коректування

¹ Кіссінджер Г. Дипломатія / Пер. с англ. Москва: Ладомир. 1997. Стр 529-531.

зовнішньополітичної парадигми США. Кенеді став висловлюватись за конструктивний діалог з Радянським Союзом щодо німецького питання. Віце канцлер Федеративної Республіки Німеччина Ерхард вважав, що доктрина Гальштейна є актуальною і не мала альтернативи на той момент. Також, він вважав, що підписання сепаратного мирного договору між Радянським Союзом і Німецькою Демократичною Республікою нічого особливо не змінить в правовому полі, не прокладе шлях до визнання другої німецької держави і не анулює права Федеративної Республіки Німеччина на кордони Німецького рейху до 1937 року.¹

Можна розглянути також меморандум за 7 лютого від помічника держсекретаря з Європейських справ Колера до державного секретаря Раска. Сполучені Штати Америки повинні підтримувати дискусію щодо берлінського питання і з'ясувати чи бажає Радянський Союз "зам'яти" питання. Задля чого пропонувалось організувати зустрічі на найвищому рівні між Хрущовим і Кенеді. Держсекретар міг прийняти запрошення Громико до Москви в середині березня. Це можна розглядати в разі погіршення ситуації протягом наступних кількох тижнів. Можна також було б провести подібну зустріч в Женеві під час конференції міністрів закордонних справ. Це дало б можливість зрозуміти радянські наміри щодо Берліна і розпочати дискусію щодо роззброєння. Більшість німецьких офіційних осіб, і в тому числі Аденауер, виступали проти двосторонніх переговорів Радянського Союзу зі Сполученими Штатами Америки. Роблячи висновок Колер пропонував пустити переговори Томпсона і Громико "по течії". Також, зробити можливою зустріч між Держсекретарем Сполучених Штатів Америки і радянським послом в Женеві в березні. Також, важливим було б вислухати посла Добриніна після того, як він приїде в Сполучені Штати Америки.²

¹ Борисова К.А Эволюция отношения США к доктрине Хальштейна (середина 50-х- середина 60-х гг. XX в. Тамбовский государственный университет. №7. 2014. . URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/evolyutsiya-otnosheniya-ssha-k-doktrine-halshteyna-seredina-50-h-seredina-60-h-gg-hh-v/viewer>

² Memorandum From the Assistant Secretary of State for European Affairs (Kohler) to Secretary of State Rusk. Washington, February 7, 1962// FRUS. 1961-1963. Vol XIV. Berlin Crisis. Doc 282. P 794-796.

Наступного дня була відправлена телеграма посольства Німеччини до Держдепартаменту, до описується радянське оголошення про військові польоти в коридорах 8 і 9 лютого. Таким чином Радянський Союз бажав обмежити повітряний доступ Союзників в Західний Берлін. Радянська сторона бажає запровадити подібні вильоти на постійній основі. Це пов'язано з тим, що права в повітряних коридорах не обмежені певною угодою. У зв'язку з цим розроблені певні рекомендації для ВПС Сполучених Штатів Америки, наприклад, великовантажні літаки мають завчасно подати план польоту і летіти до Берліна на висоті трохи менше 20000 футів. Комерційними пасажирськими літаками з військовими екіпажами на висоті нижче 7500 футів. Це дало б впевненість і показало б Радянському Союзу, що Сполучені Штати Америки і НДР мають здатність уникнути тиск з боку Радянського Союзу.¹

З січня по березень 1962 року велись активні переговори між Радянським Союзом і Сполученими Штатами Америки щодо Берліну, намагання сторін віднайти шлях до мирного врегулювання проблеми, проте, зберігаючи намагання вибороти невелику перемогу задля отримання геополітичної переваги в центрі Європи. Кеннеді ще в 1961 році заявляв про готовність говорити з радянською стороною. Переговори велись в Москві з послом Америки Томпсоном, і, паралельно з цим в Вашингтоні з послом Добриніним. Представник Сполучених Штатів Америки Боуелс запевняв, що для зниження вірогідності початку війни в Європі сторонам необхідно домовлятися. Представники США, зокрема, Соренсон заявляли, що Берлінська стіна є незаконною спорудою, щоправда для Сполучених Штатів Америки це не було глобальною загрозою, скоріш за все, бо США і далі мали власну присутність на території ФРН, доступ в Західний Берлін. Берлінські кризи дали зрозуміти вищим щаблям влади в Америці, що необхідно коригувати зовнішню політику

¹ Telegram From the Embassy in Germany to the Department of State. Bonn, February 8, 1962// FRUS. 1961-1963. Vol XIV. Berlin Crisis. Doc 283. P 796-797.

по відношенню до Федеративної Республіки Німеччина, а також до Радянського Союзу з Німецькою Демократичною Республікою.¹

Великий вплив берлінське питання мала і Карибська криза 1962 року, котра ледве не призвела до третьої світової війни. Проте, криза закінчилась компромісами з обох сторін. Сполучені Штати Америки дали гарантії про ненапад на Кубу і прибрали стратегічні ядерні ракети середньої дальності з Італії і Туреччини, а Радянський Союз прибрав ракети з Куби. Радянська ж дипломатія продовжувала шукати рішення, при цьому відмовляючись тепер від умов ліквідації західної присутності у Берліні.²

В квітні 1962 року відносини ФРН і США погіршились, все через американський план щодо створення міжнародної наради з питань доступу в Берлін, тобто можливу спробу домовитись з СРСР. На подібну нараду мали запросити п'ять учасників зі складу західних країн, п'ять прокомуністичних країн і три нейтральні країни. Аденауер був дуже проти скликання наради, все через те, що обидві Німеччини в ній позиціонувались як окремі країни, а Аденауер не визнавав НДР як окрему країну.³

Вже в травні 1962 року на засіданні блоку НАТО в Афінах були сформовані нові американські пропозиції щодо безпеки в Європі, в тому числі і в Німеччині. Міністр Сполучених Штатів Америки з питань оборони підмітив, що Америка все ще готова нанести ядерний удар в разі масованого нападу Радянського Союзу в будь якій точці Європи. Проте додав, що в НАТО є ядерна перевага і що Радянський Союз навряд чи наважиться на масовану атаку. Можуть бути і ситуації, коли НАТО першим доведеться використати ядерну зброю. При цьому було підмічено, що Сполучені Штати Америки не бажають розв'язувати ядерну війну. Макнамара наголосив, що тактичний ядерний удар

¹ Борисова К.А Эволюция отношения США к доктрине Хальштейна (середина 50-х- середина 60-х гг. XX в. Тамбовский государственный университет. №7. 2014. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/evolyutsiya-otnosheniya-ssha-k-doktrine-halshteyna-seredina-50-h-seredina-60-h-gg-hh-v/viewer>

² Долгилевич Р.В Советская Дипломатия и Западный Берлин (1963- 1964). Санкт-Петербург: Алетейя, 2012. С. 3.

³ Киссинджер Г. Дипломатия / Пер. с англ. Москва: Ладомир. 1997. С. 533

не буде ефективним через велику кількість руйнувань в Європі. Скоріш за все необхідно збільшувати кількість неядерної зброї задля захисту країн НАТО і їх громадян.¹

На тому ж саміті за пропозицією генсекретаря Північноатлантичного альянсу Д. Стікера були прийняті основні положення з використання ядерної зброї. Даний документ має авторство Сполучених Штатів Америки і завіряв колег по блоку про те, що Америка наведе свої ядерні заряди на Радянські ядерні сили, котрі вже на той момент були наведені на Європу і нададуть ті ж пріоритети як і на цілі, котрі націлені на Сполучені Штати Америки. Щодо безпосередньо використання ядерного озброєння блоком НАТО, то в разі ядерної атаки Радянським Союзом буде атакований Радянський Союз або інший агресор таким же числом ракет. В разі великомасштабної атаки з використанням звичайної неядерної зброї використання ядерної зброї Альянсом використовуватиметься лише в крайньому випадку. В разі, якщо буде напад з боку Радянського Союзу і буде неможливо припинити подібний напад звичайним способом, рішення про використання тактичної ядерної зброї буде обговорюватись в Раді НАТО.²

Західна Німеччина неоднозначно оцінила нові американські стратегічні пріоритети. Західна Німеччина знаходилась безпосередньо на передньому краї холодної війни і з великою вірогідністю на її території могла б розпочатись ядерна або неядерна війна в разі чого. Г. Шредер вважав, що посилення військових сил Західної Німеччини дозволить на початковому етапі можливої війни не використовувати ядерну зброю.³

Західнонімецька позиція по доктрині "Гнучкого реагування" була вельми двоїстою через різницю в її застосуванні в якості інструменту стримування і політичною готовністю до застосування під час будь-якого конфлікту. Найбільш важливим для Західної Німеччини був сам факт стримування. На їх

¹ Bobbitt Ph., Freedman L., Treverton G. U.S Nuclear Strategy: A Reader. London, 1989. P217.

² NATO Archive. NATO Strategy Documents. 1949-1969. MC 14/3. P. 367-368.

³ Eller. F., Jaeger R. Sicherheit und Rustung. Köln, 1962. P. 55-71.

думку попередження і запобігання як ядерного так і неядерного удару так як в разі загострення бойові дії шли б на території Західної Німеччини. Так як в країнах Організації Варшавського договору наземні війська переважали війська союзників і Західної Німеччини, то гарантований ядерний удар в разі загострення конфлікту міг би заспокоїти політиків Західної Німеччини, але стратегія "гнучкого реагування " не передбачала гарантованого ядерного удару одразу, а лише після обговорення країнами НАТО. Це засмучувало Бонн.¹

Цікавою є телеграма Державного департаменту до посольства Федеративної Республіки Німеччина. Це було адресовано американському послу в Боні і там були рекомендації, котрі можна було б використати для розмови з канцлером Аденауером. Треба було наголосити про зустріч в Афінах, котра відбулась і наголосити на тому, що вона була успішною і призвела до згоди між п'ятьма міністрами закордонних справ і держсекретарем Сполучених Штатів Америки. Також, було доручено повідомити, що не Даллас тепер відповідає за зовнішню політику Сполучених Штатів Америки, а безпосередньо президент Кеннеді. Також, писалось про американську рішучість захищати інтереси Західного Берліна, і що деяка німецька преса ставить їх під сумнів, хоча Америка протистоїть комунізму не лише в Берліні, а і в Азії. Сполучені Штати Америки, як писалось в телеграмі, завжди було центром відповідальності і нові випробовування в Берліні були випробуванням для Сполучених Штатів Америки.²

В травні 1962 року співробітники американської розвідки звернули увагу на той факт, що Радянський Союз почали прокладати трубопровід через територію Німецької Демократичної Республіки і ніяким чином не маскували подібну акцію. Зазвичай, після подібного перекидали значний континент військ. Кінцевими пунктами трубопроводів було міста Магдебург і Фульда. Це було б можливим для можливих провокацій з боку НДР.³

¹ Kelleher M. Germany and the Politics of Nuclear Weapons. N. Y., 1975. P 162-172.

² Telegram From the Department of State to the Embassy in Germany. Washington, May 12, 1962// FRUS. 1961-1963. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 49. P 143-145.

³ Hillsman R. The Cuban Missile Crisis: The Struggle over Policy. Westport, 1996, P 162.

Телеграма від 14 травня від посольства Німеччини до Державного департаменту, де посол Сполучених Штатів Америки в Федеративній Республіці Німеччина пише президенту і секретарю. Пишеться про відверту розмову з Аденауером. Аденауер бажав відновити стосунки з президентом і секретарем Сполучених Штатів Америки. Аденауэр наголошував, що задоволений американо-німецькими відносинами, проте відчуває їх охолодження. Американська сторона зауважила Аденауєру, що всі кроки в переговорах з Радянським Союзом були обговорені з союзниками.¹

За 25 травня Аденауер надіслав Кеннеді лист, де пише що не може допустити непорозуміння між ними. Аденауер пише про важливість врегулювання Берлінської кризи і він бажав би якщо Радянський Союз встановить більш гуманні умови в Радянській окупаційній зоні. Також, Аденауер писав про важливість приїзду Раска в червні в Західну Німеччину.²

Варто розглянути й меморандум про розмову за 30 травня між американською, західнонімецькою і радянською сторонами. Державний секретар на ній зазначав, що обидві сторони бажають уникнути лобового конфлікту навколо Берліна і нагадував про необхідність виконувати зобов'язання щодо Берліна. Секретар запевняв посла з Радянською Союзу, що немає нічого поганого в тому, що війська знаходяться в Західній Німеччині і Західному Берліні. Вони не діють агресивно, а мають лише політичний мотив. Він також зазначив про необхідність створення загальноберлінської технічної комісії. Також, він висунув надію на те, що радянський уряд спробує переглянути свою позицію щодо Західної Німеччини і щодо Західного Берліна. Радянська ж сторона наголошувала на зменшенні або виводу військ з Західного Берліна, щоб не напружувати ситуацію.³

¹ Telegram From the Embassy in Germany to the Department of State. Bonn May 14, 1962// FRUS. 1961-1963. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 50. P 146-148.

² Letter From Chancellor Adenauer to President Kennedy. Bonn, May 25, 1962// FRUS. 1961-1963. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 58. P 160

³ Memorandum of Conversation. Washington May 30, 1962// FRUS. 1961-1963. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 50. P 162-168.

Цікавим для розгляду є меморандум про розмову за 18 червня 1962 року між представниками Радянського Союзу і представниками Сполучених Штатів Америки. Обговорювалось питання Західного Берліна. Представник Сполучених Штатів Америки висловлював зауваження щодо заяв Добриніна про Західний Берлін і про увічнення знаходження військ Сполучених Штатів Америки в Західному Берліні. Секретар США вважав, що в майбутньому вдасться врегулювати Берлінське питання і присутність військ Сполучених Штатів Америки не знадобиться. Проте, на сьогоднішній день спроби домовитись на тих умовах, що були на той час не було можливим. Лише покращення умов в Східному Берліні і Східній Німеччині допоможе налагодити відносини між двома країнами і більш керованим стане питання Західного Берліна. Тим паче питання об'єднання Федеративної Республіки Німеччина і Німецької Демократичної Республіки було явно не на часі, так як ситуація після закінчення Другої світової війни суттєво змінилась. Радянський Союз в лиці посла Добриніна пропонував вивести війська трьох країн з Берліна, при цьому був впевнений, що життя громадян Західного Берліна не зміниться, проте Секретар Сполучених Штатів Америки був іншої думки.¹

За 21 червня 1962 року міністр оборони Макнамара надіслав президенту Кеннеді меморандум про нарощування військової сили Сполучених Штатів Америки і Радянського Союзу й імовірний вплив на ситуацію в Берліні. Макнамара пише про суттєве нарощення військових сил навколо Берліна. З боку Радянського Союзу їх військовий потенціал в людях був збільшений до, приблизно за його підрахунками, 3,2, або 3,5 мільйона військовослужбовців за останні 18 місяців. В той час збройні сили Сполучених Штатів Америки складають на цей період 2,8 мільйона людей. Пишеться також про збільшення кількості оперативних ракет тактичних і стратегічних, усунення критичної нестачі обладнання і поставили сили оборони в стан підвищеної бойової готовності. Макнамара також вважав, що Радянський Союз навряд чи

¹ Memorandum of Conversation. Washington June 18, 1962// FRUS. 1961-1963. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 64. P 178-187.

пом'якшити свої вимоги до США, проте і підписання одностороннього договору з НДР навряд чи найближчим часом буде можливим.¹

Телеграма за 6 липня 1962 року від спеціального помічника держсекретаря Болен до держсекретаря Раска, в котрій Болен пише про отримане радянське повідомлення днем раніше, де Радянський Союз вимагав повне виведення західних сил з Західного Берліна за 4 роки, причому в перший рік західні війська стануть силами Організації Об'єднаних Націй і становитимуть лише половину від загального континенту в Західному Берліні. Інша половина буде складатись з континенту сил Організації Об'єднаних Націй, але з інших країн. Війська не будуть підпорядковуватись окремій країні. Наприкінці чотирьох років, за планом Радянського Союзу, військ в Західному Берліні не повинно залишитись, так як чисельність військ Організації Об'єднаних Націй мала б скорочуватись щороку на 25 відсотків. Болен пише, що радянський документ не висуває ніякого прогресу щодо питання доступу в Західний Берлін і є неприйнятним для уряду Сполучених Штатів Америки. Проте, додає, що подібний документ був отриманий неофіційним шляхом. Болен також задає питання, а чи необхідно інформувати про подібний документ союзників. І чи обговорювати цей документ з ними.²

Варто також розглянути меморандум спеціального помічника президента з питань національної безпеки Банді до президента Кеннеді щодо плану НАТО на випадок надзвичайних ситуацій в Берліні. Генерал Грей заявив, що в разі блокування Радянським Союзом, або урядом НДР Західного Берліна і військовою відповіддю на ці дії з боку військ Союзників має пройти 60 днів. Протягом даного періоду треба докласти максимум зусиль для досягнення політичного вирішення даної проблеми, але аж ніяк не військовим шляхом. В разі чого, будуть зроблені прогресивні кроки в сторону Радянського Союзу для захисту інтересів Сполучених Штатів Америки. Якщо питання не вирішиться

¹ Memorandum From Secretary of Defense McNamara to President Kennedy. Washington June 21, 1962// FRUS. 1961-1963. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 67. P 193-195

² Memorandum From the Secretary of State's Special Assistant (Bohlen) to Secretary of State Rusk. Washington July 6, 1962// FRUS. 1961-1963. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 74. P 213

тоді мали початись неядерні військові дії для вирішення проблеми. Якщо і це не надасть доступ в Західний Берлін, то тоді в хід підуть ядерні тактичні заряди. Проте, Банді нагадав, що Радянський Союз так само бажає уникнути ядерних бойових дій, проте вони бажають досягти цілей в Західному Берліні. Банді думав все ж, що конфлікт буде вирішено до початку неядерних бойових дій шляхом активних переговорів і серйозних дій спрямованих проти Радянського Союзу.¹

Варто розглянути також телеграму від Верховного головнокомандувача ОЗС НАТО в Європі генерала Норстада міністру оборони Сполучених Штатів Америки Макнамарі про інцидент зі стріляниною по втікачам в Берліні з боку військовослужбовців Німецької Демократичної Республіки. Зазначалось, що подібна подія викликала реакцію по всьому світу. Норстад пише, що цю проблему необхідно вирішити. Норстад порекомендував оголосити публічно, що подібний злочин вийшов за рамки політичної і військової ситуації в Берліні і заявити що це злочини проти людяності. Також вказувалось на необхідність мати медичний персонал армії США неподалік стіни для надання допомоги потерпілим втікачам і якщо подібна допомога не буде надаватись медиками Німецької Демократичної Республіки, необхідно дозволити працювати самостійно медикам Сполучених Штатів Америки. Відмічалось і те, що комендант Західного Берліна маж бути готовим і уповноваженим використовувати військову силу для захисту медичного персоналу під час допомоги пораненим. Зброя має бути наготові, проте таким чином, щоб не давати приводу нервувати урядам Радянського Союзу і Німецької Демократичної Республіки.²

Цікавим є меморандум президента Сполучених Штатів Америки Кеннеді канцлеру Федеративної Республіки Німеччина Аденауеру за 15 листопада 1962 року, де Кеннеді виражав стурбованість про рівень витрат на оборону Західної

¹ Memorandum From the President's Special Assistant for National Security Affairs (Bundy) to President Kennedy. Washington July 20, 1962// FRUS. 1961-1963. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 80. P 233-235.

² Telegram From the Supreme Allied Commander, Europe (Norstad) to Secretary of Defense McNamara. Paris. July 20, 1962// FRUS. 1961-1963. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 97. P 275

Німеччини. Оборонні бюджети Німеччини не фінансуватимуть заплановане нарощення збройних сил Західної Німеччини до узгоджених НАТО норм. Кеннеді просить Аденауера підтримати необхідний рівень оборонних витрат. І Кеннеді очікує, що уряд Німецької Демократичної Республіки може сам забезпечити з власного бюджету витрати на оборону в повному обсязі. Домовленості згідно яких Німеччина закупає військові товари в Сполучених Штатах Америки мають взаємну вигоду, оскільки подібна торгівля компенсує затрати на оборону Сполучених Штатів Америки в Німеччині. Кеннеді вірив, що Аденауер виконає зобов'язання перед НАТО і перед урядом Сполучених Штатів Америки, так як це було важливим для захисту Західного Берліна¹

В січні 1963 року Хрущов заявив про успіх радянської дипломатії в берлінському питанні, пов'язаний зі спорудженням стіни. Спорудження муру відокремило соціалістичний світ від західних країн, зменшило відтік працездатного населення і інтелектуалів на Захід і зменшило потік американської агентури, а також зробило неважливим можливість підписання сепаратного мирного договору з Німецькою Демократичною Республікою. Берлінська криза була частково завершена. Західні країни залишили за собою більшість позицій в Західному Берліні, в той час як Радянський Союз лише вистроїв стіну щоб відокремити соціалізм від імперіалізму²

Проте, знову ж таки, в січні 1963 року радянська сторона знову змінила підхід до дипломатії щодо Берліна. Радянський Союз розробляв нову концепцію щодо Берліна. Хрущов вів себе в 1963 році максимально стримано, щоб не загострювати ситуацію навколо Берліна. Берлін за новою радянською концепцією мав стати самостійною політичною одиницею. В договорі “Про дружбу” за 12 червня 1964 року між Німецькою Демократичною Республікою і Радянським Союзом було зазначено, що Західний Берлін розглядають як самостійне утворення. Хрущов таким чином погодився на залишення військ

¹ Memorandum From President Kennedy to Chancellor Adenauer. Washington. November 15, 1962// FRUS. 1961-1963. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 156. P 445.

² Киссинджер Г. Дипломатия / Пер. с англ. Москва: Ладомир. 1997. С. 533.

Західних держав в Західному Берліні і їх вплив, натомість присутність Федеративної Республіки Німеччина в місті планувалось скоротити.¹

Поступово в Міністерстві іноземних справ Радянського Союзу створювалась референтура з приводу Західного Берліна, так само як і в урядові Сполучених Штатів Америки². арто розглянути також телеграму від Державного секретаря Раска до державного департаменту за 25 червня 1963 року. В ній йшлося про можливе возз'єднання Німеччини і що німці близько взяли до серця можливе висвітлення цієї теми публічно. Вони відзначали, що в заявах Сполучених Штатів Америки було більше згадок про доступ до Берліна, аніж про возз'єднання. Шредер сказав, як пише Раск, що Берлін має значення лише в політичному контексті. При цьому він підкреслив, що надання ФРН права на самовизначення допомогло б створити безпечнішу ситуацію в Європі. Шредер назвав певні кроки, наприклад, запобігання набуття НДР додаткового статусу і уникати дій, котрі мали б тенденцію до заморожування невизначеності Німеччини.³

Якщо Німецька Демократична Республіка зупинить військовий доступ союзників до Західного Берліна, то Радянському Союзу перекриють доступ до меморіалу Тіргартен. Якщо Радянський Союз, або Німецька Демократична Республіка заблокують Американців на Фрідріхшрассе, то ніякі важливі інтереси не постраждають. Але, якщо заблокується доступ з Західної Німеччини до Західного Берліна, то тоді це буде складно. Пропонувалось зняти відповідальність з Радянського Союзу за звірства, вчинені біля стіни в Берліні. Також, пропонувалось підготувати шлях для німців з Німецької Демократичної

¹ Долгилевич Р.В Советская Дипломатия и Западный Берлин (1963- 1964). Санкт-Петербург: Алетея, 2012. С. 5-6. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/2013-02-017-dolgilevich-r-v-sovetskaya-diplomatiya-i-zapadnyy-berlin-1963-1964-spb-aleteyaa-2012-272-s/viewer> Дата звернення: 6 жовтня 2024

² Квицинский Ю. Время и Случай. Заметки профессионала. Москва: ОЛМА-Пресс, 1999. С. 265.

³ Telegram From Secretary of State Rusk to the Department of State. Wiesbaden, June 25, 1963// FRUS. 1961-1963. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 196. P 529-530

Республіки для переходу в Західний Берлін. Також, писалось що необхідно ні в якому разі не поступатись.¹

За те ж число є меморандум від спеціального помічника президента з питань національної безпеки Банді до спеціального радника президента Соренсена, де писалось, що останніми тижнями Берлінська криза вельми загострилась. Радянський уряд всюди писав, що єдиною можливістю врегулювати Берлінське питання є вивід окупаційних військ Західних держав з Західного Берліна. Вказувалось, що будь-який радянський крок, котрий буде проти інтересів уряду Сполучених Штатів Америки, зустрине швидко і відповідну відповідь. Крім того, важливо було показати, хто ж насправді порушує спокій в Західному Берліні. Це писалось як рекомендація до розмови з радянським послом Добриніним. І вже 6 вересня було повідомлено, що Радянський Союз бажає мирно врегулювати конфлікт і встановити мирне співіснування між Німецькою Демократичною Республікою і Федеративною Республікою Німеччина.²

Варто також розглянути меморандум від голови підкомітету з попереднього планування Ростоу до спеціального помічника президента з питань національної безпеки. Там писалось про поступки західних союзників і Радянського Союзу задля досягнення домовленостей. Серед західних поступок Банді було рекомендовано погодитись на деякі зміни в статусі наших сил в Західному Берліні і призупинити здійснення окупаційних прав на час дії угоди. Також, вважалось можливим частково визнати суверенітет Східної Німеччини і зробити їх учасниками домовленостей. Можна погодитись з Радянським Союзом щодо виведення Західного Берліна і обмеження потужності радіо і телепередавачів, припинення деяких шпигунських заходів і розміщення спеціального представника Генерального секретаря ООН. Також, можна було б погодитись з запропонованою кількістю Західних сил, котрі будуть розміщені і

¹ Memorandum From the Assistant to the President's Military Representative (Legere) to the President's Military Representative (Taylor), Washington, August 23, 1963// FRUS. 1961-1963. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 101. P 282-283.

² Memorandum From the President's Special Assistant for National Security Affairs (Bundy) to the President's Special Counsel (Sorensen). Washington, August 23, 1963// FRUS. 1961-1963. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 103. P 285.

Західному Берліні, також перейменування на військову поліцію. Протягом терміну дії можливої угоди буде заборонено включення Західного Берліна до Федеративної Республіки Німеччина. Проте, можна зберегти економічні та політичні зв'язки Західної Німеччини. Також, можна погодитись з тим, що Західна Німеччина і Сполучені Штати Америки не будуть намагатись реалізувати права на Східний Берлін. Серед поступок Радянського Союзу, то їм рекомендувалось прийняти продовження присутності Західних сил навколо Західного Берліна, особливо не маючи там радянських прав. Також, їм можна було б запропонувати дозволити орендувати західним державам автобан в Німецькій Демократичній Республіці для доступу в Західний Берлін. Щоправда, повітряний доступ і надалі би був проблемним. Так само треба було б обмежити потужність радіо і телепередавачів, заборонити розміщення атомної зброї в Німецькій Демократичній Республіці, і загальна заборона шпигунства. Можна також було б створити змішані німецькі, або Берлінські комісії. Разом з подібними домовленостями може бути пакет заходів, котрий пов'язаний зі сферою безпеки в Європі. Це може бути декларація про ненапад між державами Варшавського договору і Північноатлантичного альянсу, роззброєння, гарантії ненападу та нерозповсюдження ядерної зброї. Для Західних союзників і, безпосередньо, Західних німців із Сполученими Штатами Америки головною перевагою було б отримання механізмів безпечного доступу до Західного Берліну.¹ Але смертельні постріли 22 листопада 1963 року в Даласі змінили ситуацію.

Отже, зовнішня політика щодо Західної Німеччини за адміністрації Джона Кеннеді в 1961-1963 роки розгорнулась на полі ключових подій Холодної війни і відображала прагнення Сполучених Штатів Америки зміцнити оборону Західної Німеччини, стримати Радянський Союз і всіляко підтримувати уряд Федеративної Республіки Німеччина. Уряд Аденауера був одним з ключових союзників США в Європі. Американська зовнішня політика

¹ Memorandum From the Chairman of the Advance Planning Subcommittee (Rostow) to the President's Special Assistant for National Security Affairs (Bundy). Washington, November 9, 1963// FRUS. 1961-1963. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 151. P 423.

охоплювала політичну, економічну і військову сферу. І це і не дивно, бо Західна Німеччина і Західний Берлін були символом свободи і головним форпостом в спротиву Радянському Союзу. Західний Берлін після будови стіни в Берліні став одним з центрів політики стримування Сполучених Штатів Америки. Політична стабільність була критично важлива для загальної стратегії НАТО і Сполучених Штатів Америки. Політика Сполучених Штатів Америки у військовій сфері щодо Західної Німеччини була зосереджена на зміцненні оборонних можливостей і підтримці ядерного стримування. Західна Німеччина була важливим місцем для розміщення американських військових баз, котрі забезпечували стримування Радянського Союзу. Президент Кеннеді вважав, що захист Західної Німеччини і Західного Берліна мав вирішальне значення для стабільності в Європі і стримування радянського впливу. Одним з головних питань за часів адміністрації Джона Кеннеді було питання об'єднання Німеччини. В адміністрації Кеннеді притримувалися позиції, що об'єднання Німеччини найближчим часом навряд чи вдасться через тверду позицію Радянського Союзу і Німецької Демократичної Республіки. Кеннеді підкреслював, що серйозні переговори щодо цього неможливі, оскільки в світі була присутня чимала напруга. Будь які серйозні переговори щодо об'єднання Німеччини не говорились серйозно саме через чималу напругу між Радянським Союзом і Сполученими Штатами Америки. Це було причиною деяких розбіжностей з канцлером Федеративної Республіки Німеччина Конрадом Аденауером, котрий сподівався на більшу рішучість зі сторони Кеннеді.

Розділ 3: Спроби збереження статус-кво за часів Л. Джонсона

Командувач об'єднаних штабів Сполучених Штатів Америки хотів започаткувати програму створення і розміщення антибалістичних ракет задля протистояння розміщення протиракет навколо Москви з боку Радянського Союзу. Міністр оборони США, виступив проти подібного плану, оскільки він не вірив в ефективність ракетних технологій в ті роки, до того ж пояснюючи, що Радянський Союз, на противагу Сполученим Штатам Америки, буде вимушений розмістити більше наступальної зброї ядерної зброї. Тому він запропонував підсилити наступальну ядерну зброю Сполучених Штатів Америки, котра була б націлена на різні цілі.¹

Лист президента Сполучених Штатів Америки Джонсона до канцлера Федеративної Республіки Німеччина до канцлера Ерхарда, в якому він висловлював сподівання, що протягом наступних декількох місяців Радянський Союз визнає, що необхідно провести переговори зі Сполученими Штатами Америки. Джонсон вказував, що існуючі пропозиції можуть призвести до зниження напруженості навколо Західного Берліна і виражав сподівання, що Ерхард підтримає його позицію і запропонує власні ідеї для Радянського Союзу. Джонсон був впевнений, що уповільнення гонки озброєнь дозволить домовитись і також досягти об'єднання Німеччини. Також, Джонсон нагадував про необхідність продовження компенсаційних закупівель військового обладнання Федеративною Республікою Німеччина.²

За 16 травня меморандум спеціального помічника президента з питань національної безпеки Банді до президента Ліндона Джонсона, в якому він пропонує модель поведінки з мером Західного Берліна Віллі Брандтом і вказує на суперечливі відносини між Брандтом і Ерхардом. Це пов'язано з тим, що виборча компанія в Федеративній Республіці Німеччина 1965 року почалась вже в 1964 році, і тому існувала потреба використати її на користь США. Два

¹ Langston Thomas. *The Cold War Presidency*, Washington, 2007. P 213.

² Letter From President Johnson to Chancellor Erhard. Washington. March 4, 1964// FRUS. 1961-1963. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 15. P 28-30

суперечливі питання стосувались перепусток, котрі б дозволяли жителям Західного Берліна відвідувати Східний Берлін. На той момент лише жителі Західної Німеччини могли відвідувати Східний Берлін. Брандт явно використовував проблему перепусток і Ерхарду це не подобалось. Джонсону порадив Банді нагадати Брандту, що необхідно докласти зусилля задля гуманізації стіни, і це необхідно робити спільно з Ерхардом, при цьому радячись з західними союзниками.¹

Важлими є лист від заступника голови місії в Берліні Келхул до держсекретаря Раска, бо в даному листі прикріплений документ, присланий Брандтом, де йдеться мова про відносини Західної Німеччини зі східноєвропейськими державами. Брандт написав, що в інтересах Заходу підтримувати автономію східноєвропейських націй. Західна політика мала б зосередитись на заходах в культурній і економічній сферах і рекомендував розглядати Сполученим Штатам Америки східноєвропейські держави як повноправні партнери, проте потрібно також брати до уваги військові і ідеологічні зв'язки. Сполучені Штати Америки мають продемонструвати, що вони працюють над структурою комерційної політики, в котрій зможуть знайти своє місце для співробітництва і економіки східноєвропейських країн. Сполучені Штати Америки мають бути готові вжити заходи економічної і фінансової політики, а східні держави мають, бажано, вжити заходи до лібералізації.²

Меморандум посла з особливих доручень Томпсона державному секретарю Раску щодо ініціатив з питання Федеративної Республіки Німеччина від 13 грудня 1964 року. Там вказувалось на сигнали з боку Радянського Союзу щодо готовності відновити діалог із Вашингтоном. Москва як завжди бажала би почати з присутності військ в Західному Берліні, так як СРСР не захоче обговорювати жодні пропозиції, котрі стосуються возз'єднання Німеччини, на

¹ Memorandum From the President's Special Assistant for National Security Affairs (Bundy) to President Johnson. Washington, may 16, 1964//FRUS 1964-1968. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 39. P 88-89.

² Letter From the Deputy Chief of Mission in Berlin (Calhoun) to Secretary of State Rusk. Berlin, September 4, 1964//FRUS 1964-1968. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 67. P 152.

основі проведення виборів та самовизначення німців. Потенційні варіанти німецького возз'єднання. Один з них – це створення ради чотирьох держав щодо Німеччини. Чотири пункти щодо Німецького варіанту для обговорення на чотирьохсторонній зустрічі. Один з пунктів запевняє, що Радянський Союз відхилить подібну пропозицію. Другий пункт пропонує подібну пропозицію переформулювати і розглянути на засіданні Посольської групи. Також, рекомендується переглянути деякі основні позиції Сполучених Штатів Америки щодо німецького питання. Також, необхідно взяти ініціативу, але це спірне питання, оскільки навіть західні німці не йдуть на серйозні кроки.¹

. Вказувалось про щирість США і підкреслювалось їх бажання просувати ідею возз'єднання Німеччини, продовжити переговорний процес, котрий обговорювався в Парижі, бонською групою, якщо на це підуть союзні держави. Також, важливо, щоб Шредер приєднався до представника Сполучених Штатів Америки, Франції та Великобританії, коли вони зберуться у Нью-Йорку на засіданні Організації Об'єднаних Націй для обговорення подібних ініціатив.²

7 січня 1965 року був відправлений меморандум від голови Ради планування політики Ростоу до держсекретаря Раска щодо німецької Єдності. Подібний меморандум пропонував курс дій Сполучених Штатів Америки щодо єдності Німеччини на найближчі роки. Для цього необхідно було б заявити, що чотири міністри закордонних справ не проти подібного рішення і підтримують ініціативу щодо комісії чотирьох держав. Наступним кроком було могла б бути активована Боннська робоча група. Ця група обговорила б німецькі кордони, німецьку безпеку, розгляд процедур для комісії чотирьох держав. Це б започаткувало роботу західного світу щодо єдності Німеччини і також надало більше можливостей для ХДС показати прогрес в їх роботі. Також, було б

¹ Memorandum From the Ambassador at Large (Thompson) to Secretary of State Rusk. Washington, December 13, 1964// FRUS 1964-1968. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 75. P. 180-181.

² Telegram From the Embassy in Germany to the Department of State. Bonn, January, 1965// FRUS 1964-1968. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 79. P 188-191.

добре, як наголошував Ростоу, повідомити Ерхарду про готовність діяти, котра була обумовлена його візитом у Францію до Де Голля. ¹

В 1965 році керівництво ФРН зрозуміло, що радянське керівництво на чолі з Брежнєвим уникає Берлінського питання і це давало можливість збільшити федеральну присутність в Західному Берліні. Приводом до занепокоєння СРСР з приводу Берлінського питання стала можливість проведення засідання бундестагу. Реакція СРСР була миттєвою і полягала в нотах протесту західним країнам від 23 березня 1965 року. 7 квітня це засідання бундестага і засідання кабінету міністрів ФРН все ж таки відбулось, так як ФРН вважала за необхідне привернути увагу західних країн на Берлінське питання. СРСР і НДР загрожували відмінити дозвіл на перепустки для західних берлінців, котрий діяв ще з 1964 року, що було достатньо боляче для суспільства Західного Берліна. Міністерство Іноземних Справ НДР теж відреагувало достатньо швидко, наголосивши на можливих наслідках, котрі спонукали дії ФРН. З 5 по 11 квітня на Захід від Берліну почались навчання НДР, як в повітрі, так і на землі, де війська НДР перекривали комунікації між ФРН і Західним Берліном. Причому застосовувалась шумова тактика прольоту винищувачів над містом задля зриву засідання бундестагу. Крім цього, була заборона проїзду депутатам Бундестагу, не пропустили навіть В. Брандта. Реакція західних ЗМІ була однозначно негативною, Ульбріхта називали "сатрапом". Проте, західні держави вважали дану акцію не серйозною і не вважали дані інциденти блокадою. Проте, після проведення навчань, Сполучені Штати Америки заговорили про порушення угод щодо Західного Берліна, відкинувши звинувачення і заявили, що ФРН не порушувала домовленостей. ФРН, втім, відступила від своїх попередніх планів, через можливі наслідки.²

На кінець 1964 року Сполучені Штати Америки були неоднозначні в своїх діях щодо політики ядерної стратегії щодо Федеративної Республіки

¹ Memorandum From the Chairman of the Policy Planning Council (Rostow) to Secretary of State Rusk. Washington, January 7, 1965//FRUS 1964-1968. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 81. P 196-197.

² Долгилевич Р.В Советская Дипломатия и Западный Берлин (1963- 1964). Санкт-Петербург: Алетейя, 2012. С. 32-36.
URL:http://loveread.ec/read_book.php?id=101145&p=1 (дата звернення: 07.10.2024)

Німеччина. В грудні того ж року керівництво Сполучених Штатів Америки офіційно заявило про відстрочку питання, пов'язаного з створенням МЯС НАТО. Проте, після чисельних переговорів, в Північноатлантичному альянсі був створений комітет з ядерного планування. Джонсон затвердив рішення про створення в США комітету для розгляду питання про нерозповсюдження ядерної зброї. 21 січня 1965 року комітет з ядерного планування відчитався президенту Лондону Джонсону, де вказав на серйозну загрозу безпеки Сполученим Штатам Америки в плані розповсюдження ядерної зброї і закликав зробити серйозні кроки щодо розробки договору про нерозповсюдження ядерної зброї, при цьому не очікуючи рішення про створення МЯС. В доповіді також йшлося про те, що обидва проекти не суперечили один одному і рішення Північноатлантичного альянсу про розділ ядерної відповідальності всередині блоку НАТО повинно бути також положення про підтримку його учасниками принципів нерозповсюдження ядерної зброї. В той же рік був зроблений проект про створення корабля-прототипу ВМФ МЯС в лиці есмінця-ракетоносця "Клод Рікетс". Також, були опубліковані директиви президента Сполучених Штатів Америки Ліндона Джонсона, в котрих велась мова, що Сполучені Штати Америки задобрює лише варіант створення багатосторонніх сил, котрі будуть користуватись підтримкою і сил Федеративної Республіки Німеччина. Ліндон Джонсон говорив про нові стратегічні цілі Північноатлантичного альянсу, кажучи про ядерні сили Сполучених Штатів Америки, Великої Британії і Федеративної Республіки Німеччина, що вони мають поступово роззброюватись, дотримуватись суворого режиму нерозповсюдження ядерної зброї, активно обмінюватись наявною інформацією, планувати разом і консультуватись з питань ядерної стратегії і контролю і застосування ядерної зброї.¹

Посол в Західній Німеччині відповів, що багато людей вважає, що Західна Німеччина є маріонеткою Сполучених Штатів Америки, і що німецька

¹ Борисова К. А. Эволюция Политики ФРГ в отношении проблемы распространения ядерного вооружения в 1960-х. Вестн. Мск. Ун-та. Сер 8. История. 2014. №5. Стр 9-10.

політика, нібито, часто формується на бажанні догодити Сполученим Штатам Америки з боку Західної Німеччини. Посол зауважив, що є велика спільність інтересів Західної Німеччини і Сполучених Штатів Америки, тому й політика схожа. Західна Німеччина прагне певної домовленості про розподіл ядерних технологій з декількох причин, серед яких політична рівність Західної Німеччини з ядерними країнами і надання таким способом гарантії військової безпеки для Західної Німеччини. Особливо для німецьких громадян було важливим гарантії безпеки. У разі можливого укладення угоди про нерозповсюдження ядерної зброї єдиним захистом для Західної Німеччини були б гарантії Сполучених Штатів Америки. Посол запропонував в розмові з віце-президентом скликати на початку 1966 року зустріч на високому рівні в рамках Паризької робочої групи. Посол вважав, що збільшення розміщення ракет НАТО в Середземному морі заспокоїть Західну Німеччину в військовому плані.¹

Президент Любке був стурбований компенсаційними платежами і вимагав їх скорочення. Він при цьому наголошував, що між Західною Німеччиною і Сполученими Штатами Америки не існувало розбіжностей. Міністр Раск відповів, що обговорить питання компенсації з канцлером Ерхардом. Через ситуацію у В'єтнамі платіжний баланс Сполучених Штатів погіршився, і стягнення грошей з Західної Німеччини були необхідністю задля підтримання стабільності долара і задля покращення платіжного балансу. Любке ж зауважив, що Західна Німеччина має торгові проблеми, котрі обмежуючи її надходження в іноземній валюті. Частина німецької компенсації може піти на фінансування країн, в котрих Сполучені Штати Америки мають великий інтерес. Міністр зауважив, що сподівається, що зможе поговорити як можна вирішити буде цю проблему в подальшому. В той же час, було зауважено, що Сполучені Штати Америки цінують предоплату, котру Західна Німеччина зробила в якості компенсації. Було зауважено, що обидві країни, і

¹ Memorandum of Conversation Between Vice President Humphrey and the Ambassador to Germany (McGhee). Washington, September 1, 1965//FRUS 1964-1968. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 128. P 324-325.

Західна Німеччина і Сполучені Штати Америки мають проблеми з платіжним балансом. Необхідне було спільне рішення для вирішення подібної проблеми. Любке запевнив, що Західна Німеччина буде шукати усі можливі рішення для вирішення подібних питань. Любке також запропонував ідею, згідно якої можна було б налагодити масове виробництво дешевої протитанкової зброї в Сполучених Штатах Америки для захисту Західної Німеччини і Західного Берліна. Любке також нагадав, що Радянські війська мають приблизно 40000 танків, і в разі можливої атаки Північноатлантичний Альянс мав би серйозні проблеми з зупиненням подібної сили. Було зауважено про майбутню розмову з секретарем Макнамарою про можливості, які можуть бути використані задля зупинки можливого вторгнення. Було згадано також про розробку ракет для фронту у В'єтнамі. Зауважувалось, що подібні розробки можна було б використовувати в Німеччині. А для виявлення танків можна було б використовувати гелікоптери.¹

Пишеться про неофіційну пропозицію уряду Федеративної Республіки Німеччина з приводу покращення їх міжнародного становища і відносин з Німецькою Демократичною Республікою і Радянським Союзом. Проте, посол в Німеччині Макгі вважав, що на той момент це було б не слушною пропозицією. Уряд Німеччини всерйоз вважає, що низка речей, котрі робить уряд Сполучених Штатів Америки, в деякій мірі загрожують інтересам уряду Федеративної Республіки Німеччина і чинить тиск на уряд. Проте, посол в Федеративній Республіці Німеччина пише, що можна сформулювати підхід до уряду Федеративної Республіки Німеччина і використовувати в потрібний момент. Виокремлювались декілька основних проблем, зокрема, офіційна позиція уряду ФРН щодо кордону на Одер-Нейсе в якості східного кордону Федеративної Республіки Німеччина, як і очевидне бажання Бонна посилити свій вплив у ядерних питаннях Північноатлантичного альянсу. Також, це небажання уряду Федеративної Республіки Німеччина оголосити Мюнхенську угоду недійсною. Федеративна Республіка Німеччина навряд чи стала б

¹ Memorandum of Conversation. Bonn, June 9, 1966//FRUS 1964-1968. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 128. P. 367.

частиною багатосторонньої ядерної сили. Справа, не в тому, як вказує посол, що Німеччина могла створити ядерну зброю, витративши багато часу, грошей і ресурсів, а в тому, що ні Радянський Союз, ні країни Варшавського договору, ні уряд Сполучених Штатів Америки не дозволять Західній Німеччині це зробити. Проблеми, з якими ФРН могла б стикнутись в разі спроби надбання національного ядерного потенціалу полягали в тому, що Вашингтон та союзники по НАТО не потерпіли б подібного і відмежувались би від уряду Федеративної Республіки Німеччина. Сполучені Штати Америки перестали б підтримувати і відкликали б свої сили. Проте, Радянський Союз навпаки б використав подібну ситуацію для можливості нанесення превентивного удару.¹

Також, варто розглянути телеграму місії в Берліні до державного департаменту США, де вказувалось, що важливим здобутком для уряду Радянського Союзу стало встановлення прямих контактів і дискусій з потенційним лідером німецького уряду. Це дозволило Радянському Союзу зробити висновок, що уряд Федеративної Республіки Німеччина може відчутти потребу розпочати нову східну політику щодо НДР, а розширення стосунків між Абрасимовим і Брандтом відкриє можливості для надання поштовху партії Соціально-Демократичної партії Німеччини прийняти нові підходи до Східної Німеччини. Крім цього, це і підживлення суперечливих моментів між головними партіями Федеративної Республіки Німеччина на внутрішній політичній арені задля використання подібного в власних геополітичних цілях. Деякі з проєктів Брандта можуть отримати підтримку Радянського Союзу і таким чином посилиться радянська присутність в Західному Берліні. Прямі відносини Радянського Союзу і мера Західного Берліна сприяли б послабленню зв'язків між Західним Берліном і Федеративною Республікою Німеччина. Для Брандта діалог з Абрасимовим є ще одним кроком для його партії відкриття нових шляхів підходу до східної Німеччини. Він вважає можливе налагодження нових стосунків як надію на вихід зі складної ситуацію, котра

¹ Letter From the Ambassador to Germany (McGhee) to Secretary of State Rusk. Bonn, August 25, 1966//FRUS 1964-1968. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 163. P. 395-396.

характеризувалась як тяжка протягом багатьох років. Можливо, він потайки думав, що союзники не бажають розв'язання подібних питань.¹

Нестабільна ситуація в Бонні несе з собою як можливості так і небезпеки в відносинах Сполучені Штатів Америки з Федеративною Республікою Німеччина. Якщо лідер ХСС Штраус займе важливу посаду в новому уряді то деякі обмеження зникнуть. Уряд Ерхарда був схильний до реагування на традиційні післявоєнні виклики, але аж ніяк не на нові вимоги німецької громадськості. Люди з посольства вважали, що наступний уряд припинить звертатись до уряду Сполучених Штатів Америки за вказівками з будь-якого питання. Згадується також про великий вплив французького керівництва на уряд ФРН і через це контакти між двома країнами зараз дещо зменшилися. Зближення між Французьким урядом і урядом ФРН ще деякий час, проте, як пишуть в посольстві, це навряд чи призведе до серйозних змін в політиці, бо французи не зможуть багато запропонувати новому уряду в Бонні. Той буде намагатись створити в громадськості враження балансу в відносинах і з урядом Франції та Сполучених Штатів Америки. Зміни в уряді Західної Німеччини принесуть нові можливості для уряду Сполучених Штатів Америки. Також, були сподівання, що новий уряд буде ефективніше виконувати свої зобов'язання перед урядом Сполучених Штатів Америки. Уряд ФРН повинен продовжувати покладатись на уряд Сполучених Штатів Америки в плані безпеки і гарантій. Також, пишеться, що в разі зміни уряду в Бонні, під час перехідного періоду рекомендувалось діяти з обережністю.²

5 липня 1966 року канцлер Федеративної Республіки Німеччина Ерхард підняв питання про можливу спробу Сполучених Штатів Америки відмовитись від створення колективних ядерних сил Північноатлантичного альянсу. Відповідь Ерхарду вирішили відкласти до його візиту в Вашингтон в вересні 1966 року. При цьому, як відомо, Сполучені Штати Америки відкинули ідею

¹ Telegram From the Mission in Berlin to the Department of State. Berlin, October 20, 1966//FRUS 1964-1968. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 183. P. 445-446.

² Telegram From the Embassy in Germany to the Department of State. Bonn, November 2, 1966//FRUS 1964-1968. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 184. P 447-449.

створення багатосторонніх ядерних сил Північноатлантичного альянсу. Федеративній Республіці Німеччина рекомендувалось притримуватись такої ж позиції, як і уряд Сполучених Штатів Америки. Сполучені Штати Америки на цьому етапі не збираються приймати будь-які дії, котрі можуть загрожувати створенню колективних ядерних сил в майбутньому. Вже в жовтні 1966 року в результаті гострої політичної кризи в Федеративній Республіці Німеччина до влади прийшло керівництво Кізінгера-Брандта замість уряду Ерхарда.¹

В листопаді 1966 року відбулись перемовини між Федеративною Республікою Німеччина, Великобританією і Сполученими Штатами Америки, на який держави члени альянсу домовились, що якщо в Європі відбудеться бойове зіткнення або специфічна ситуація і якщо напад буде неядерним, то війна звичайними бойовими силами має вестись якомога довше. Тобто ядерні сили мають бути використані тільки якщо країна-агресор сама вдасться до подібного ядерного удару. Сполучені Штати Америки визнавали, що ядерну зброю варто буде використовувати лише в тому разі, якщо звичайні неядерні сили не зможуть виконувати свою задачу. Відмічалось, що стратегічний ядерний арсенал Сполучених Штатів Америки є центральним елементом системи стримування Радянського Союзу. Вже 9 листопада трьохсторонній договір був включений в спільний меморандум між Лондоном, Парижем і Вашингтоном, однак це не обговорювали з іншими країнами членами Північноатлантичного альянсу. При цьому, невирішеним залишалось питання про характер ядерного удару в разі нападу з використанням звичайної зброї.²

В жовтні 1966 року був офіційно представлений громадськості план згідно якому необхідно було б створити антикомуністичний блок західноєвропейських країн на чолі з ФРН. Цей антикомуністичний блок мав би

¹ О. Г. Лекаренко. Проблема разделения ядерной ответственности в НАТО в годы президентства Л. Джонсона. Вестник Томского государственного университета. 2015. С 114.

² Пилько А.В. Борьба за принятие доктрины "гибкого реагирования" в НАТО(1961-1969). Вестник моск. ун-та. Сер 8. История. 2013. №5 с. 81.

URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/borba-za-prinyatie-doktriny-gibkogo-reagirovaniya-v-nato-1961-1969/viewer>

Дата звернення: 30.10.2024.

мати власні стратегічні ядерні сили, котрі б дозволили і захистити самих себе і перетворитись на рівноправного партнера по відношенню до Сполучених Штатів Америки. Проте, як виявилось, подібна ідея не відповідала дійсним поглядам громадськості Федеративної Республіки Німеччина і уряду. Подібні дії підводили Західну Німеччину до думки про відмову від ядерної зброї. ¹

В 1966 році відносини між Федеративною Республікою Німеччина і Сполученими Штатами Америки вийшли на новий рівень розвитку через кризу, котра відбулась в Північноатлантичному альянсі завдяки рішенням французького керівництва вийти з Північноатлантичного альянсу. А після того, як до влади в Федеративній Республіці Німеччина прийшло керівництво "великої коаліції" Кізінгера-Брандта, в відносинах Сполучених Штатів Америки і Федеративної Республіки Німеччина зближення стало ще більшим. Вихід Франції з Північноатлантичного альянсу дав додатковий поштовх співпраці і змінам всередині Північноатлантичного альянсу. ²

Зовнішня політика "Великої коаліції" представляла собою компроміс. Партії Християнсько-демократичного Союзу і Соціально-Демократичної партії Німеччини домовились між собою проводити більш незалежну зовнішню політику по відношенню до, наприклад, Сполучених Штатів Америки і Франції. Було вирішено активізувати свої зусилля на східному напрямку. Кізінгер прагнув бути посередником між урядами Сполучених Штатів Америки і Франції. Проте, роль посередника не зовсім відповідала дійсності, бо за великим рахунком ФРН була залежна від Вашингтона в питаннях політики безпеки. ³

Особливо слід виділити роль міністра іноземних справ В. Брандта в розробці курсу великої коаліції. Завдяки йому голова уряду Кізінгер виступив із заявою щодо необхідності миру, контролю над озброєннями, а також пошуку взаєморозуміння і встановлення відносин з Радянським Союзом і країнами

¹ Strauss. F. J. Entwurf für Europa. Stuttgart, 1966. S. 26-27.

² Пилько А. В. Выход Франции из военной организации Североатлантического альянса (1965-1966)

//Преподавание истории и обществознания в школе. 2010. №6. С. 11.

³ Павлов Н.В Новиков А.А Внешняя политика ФРГ от Аденауера до Шредера. М., 2005. Стр 143-144.

Організації Варшавського Договору. Кізінгер називав Німеччину політичним мостом між Радянським Союзом і країнами Організації Варшавського договору і Сполученими Штатами Америки і союзниками. Також, Кізінгер побудував політику Федеративної Республіки Німеччина по відношенню до країн, котрі розвиваються як одними з пріоритетних для Федеративної Республіки Німеччина.¹

Буде створена коаліція між Християнським Демократичним Союзом і Соціально-Демократичною партією Німеччини. Необхідно розглянути якою має бути позиція Сполучених Штатів Америки. Формулюючи позицію Сполучених Штатів Америки, то вони повинні мати чітке розумінні політичних і правових наслідків присутності в Берліні, до яких може призвести обрання берлінських депутатів. Право голосу в берлінських делегатів у федеральних законодавчих органах лежить в основі угоди чотирьох країн переможниць, котрі визначають особливий статус Берліна. Союзники ж зайняли позицію, що Берлін не може бути частиною Федеративної Республіки Німеччина так само як Берлін не є частиною Німецької Демократичної Республіки. Також, як зауважували в телеграмі, що якщо Федеративна Республіка Німеччина більше візьме відповідальності в Західному Берліні, то уряд Сполучених Штатів Америки не триматиме під контролем ситуацію в Західному Берліні, але зберігатиме формальну присутність військ в ньому.²

В 1967 році почались нові переговори, пов'язані з роботою групи ядерного планування між представниками країн Північноатлантичного альянсу. В цій групі представники Федеративної Республіки Німеччина могли вплинути на атомну політику Західних країн. Однак, така група не давала право на отримання доступу до ядерної зброї. Федеративна Республіка Німеччина бажала отримати гарантії безпеки від західних держав, і в тому числі, від Сполучених Штатів Америки, що вони підтримають трактовки понять,

¹ Павлов Н.В Новиков А.А Внешняя политика ФРГ от Аденауера до Шредера. М., 2005. Стр 162.

² Telegram From the Embassy in Germany to the Department of State. Bonn, November 29,1966//FRUS 1964-1968. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 186. P 452-454.

пов'язаних з Договором про нерозповсюдження ядерної зброї і використанням мирного атома.¹

Телеграма посольства в Німеччини до Державного департаменту від 22 лютого 1967 року є тим, де описана зустріч з канцлером Кізінгером. На початку зустрічі Кізінгер запевняв, що уряд Федеративної Республіки Німеччина задоволений своїми відносинами зі Сполученими Штатами Америки і з американським послом. Кізінгеру було вказано велику кількість конкретних сфер, в яких є потреба активно консультувались із Вашингтоном, зокрема щодо оборонної сфери, інформаційної політики, боротьби з забрудненням, зовнішньої допомоги, сфери космосу. Канцлер Кізінгер згадав про Договір про нерозповсюдження ядерної зброї і заявив, що шкодує щодо публічної заяви колишнього канцлера Конрада Аденауера. Канцлер Кізінгер також зауважив, що важливим аспектом проблеми є те, щоб у громадськості не склалось вражень, ніби на країну тиснуть щодо підписання договору про нерозповсюдження ядерної зброї. Також, приводом для негативу є вимога Радянського Союзу, що в разі підписання договору той отримав би підстави для втручання у внутрішні справи Федеративної Республіки Німеччина. Кізінгеру було висловлено вдячність за згоду Федеративної Республіки Німеччина з ідеєю нерозповсюдження ядерної зброї і наголошувалось, що Сполучені Штати Америки погодились з пропозицією Радянського Союзу про ядерне роззброєння.²

В цей час Конгрес все сильніше давив на владу з метою скорочення чисельності американського військового контингенту в Західній Європі. Адміністрація президента Джонсона не бажала зменшувати вплив Сполучених Штатів Америки. В 1967 році після переговорів, на котрих Ерхарда змінив

¹ U. S. Embassy Bonn Telegram 15293, NPT - Text of FRG Note on NPT Signature, 26 November 1969 // National Security Archive, Limited Official.

Url: <https://nsarchive.gwu.edu/document/16474-document-39b-u-s-embassy-bonn-telegram-15293-npt>

Дата звернення: 30.10.2024

² Telegram From the Embassy in Germany to the Department of State. Bonn, February 22, 1967//FRUS. 1964-1968. VOL XV. Germany and Berlin. Doc 200. P. 492.

новий канцлер Кізіґгер, було підписано домовленість, що при незначному скороченні військової присутності Сполучених Штатів Америки в Федеративній Республіці Німеччина витрати Західної Німеччини на оборону мали різко збільшитись.¹

В 1967 році під час переговорів щодо загальної стратегічної концепції оборони території країн-членів Північноатлантичного альянсу Федеративній Республіці Німеччина вдалось досягнути активних переговорів проекту, згідно якого сили Північноатлантичного альянсу мали б розташуватись безпосередньо біля кордонів з країнами Організації Варшавського договору. Влада Німеччини також наполягала на використанні ядерної зброї на ранніх етапах можливого конфлікту в Європі через безпосередню близькість до можливого агресора. Також, ФРН за рахунок наявності збільшення ядерних гарантій з боку Америки, тобто готовність застосувати свій тактичний ядерний потенціал у випадку можливого нападу з боку Радянського Союзу, або країн Організації Варшавського Договору. Також, Західна Німеччина могла б використовувати подібні домовленості задля посилення тиску на Радянський Союз і країн Організації Варшавського договору.²

Оцінка національної розвідки за 30 березня 1967 року важлива для розуміння політики ФРН . Національною розвідкою оцінювалась згуртованість уряду великої коаліції і оцінювався розвиток зовнішньої політики Бонна на чолі з Кізіґгером протягом наступних декількох років. Національна розвідка зробила висновки, що коаліція з канцлером отримала широку громадську підтримку в Західній Німеччині і залишиться лідером аж до федеральних виборів в 1969 році. Ультраправа національно-демократична партія можливо досягне великих успіхів в 1968 році, але буде триматись в меншості. Уряд ФРН скоріш за все відстоював би національні інтереси сильніше, аніж попередні уряди. Підкреслюється також, що є політичні розбіжності і через це Західна Німеччина активно критикувала політику Вашингтону. Тим не менш, розвідка

¹ Крыжановский А.В. Друзья-Соперники: США и Объединяющая Европа в период холодной войны. М. : МГИМО-Университет, 2019. С. 71.

² Documentation zur Abrüstung und Sicherheit. B. II. S. 66.

повідомляла, що в разі підписання договору про нерозповсюдження ядерної зброї неядерними країнами, то уряд ФРН буде змушений також підписати договір, що так сталося пізніше. Західна Німеччина, як повідомляє національна розвідка, скоріш за все продовжуватиме покращувати відносини між Францією і ФРН, але результати подібної співпраці будуть обмеженими скоріш за все. При цьому, уряд навряд чи погодиться на посилення Франції в Західній Європі. Також, Національна розвідка повідомляла, що покращення відносин Західної Німеччини з Східною Європою буде продовжуватись. Але, як наголошувалось, ці ініціативи Західної Німеччини навряд чи призведуть до серйозних змін в політиці Радянського Союзу щодо Німеччини. Також, ФРН розширять контакти з Німецькою Демократичною Республікою, але скоріш за все не визнає її як країну.¹

Окремі елементи концепції ввійшли в варіант, узгоджений в рамках Північноатлантичного альянсу по стратегії "гнучкого реагування", котрий все ж дозволяв можливе застосування ядерної зброї на ранніх етапах військового конфлікту в Європі. Подібна стратегія була затверджена в січні 1968 року і викладена в директиві МС 14/3. Був також викладений документ з приводу застосування стратегічної концепції для оборони території держав членів Північноатлантичного альянсу. Це було погоджено Комітетом військового планування 4 грудня 1969 року і опубліковано 8 грудня 1969 року.²

В загальній доктрині Північноатлантичного альянсу існували суперечливі ідеї, котрі підтримували баланс між політикою "розрядки" і політикою "залякування". В основі роботи Північноатлантичного альянсу існували одразу ці дві концепції. В 1968 році країни Північноатлантичного альянсу були згодні з можливістю проведення переговорів з Радянським Союзом про скорочення

¹ National Intelligence Estimate. Washington, 30 March. 1967// FRUS 1964-1968. VOL XV. Germany and Berlin. Doc 207. P. 507.

² NATO-Archive. Declaration of the North Atlantic Council. 04.12-05.12.1969 // http://www.nato.int/cps/en/SID-5580579B-768FB333/natolive/official_texts_26760.htm

військових сил. Керівництву Федеративної Республіки Німеччина було очевидно, що політика Сполучених Штатів Америки спрямована на курс розрядки міжнародного становища і зниження темпів гонки озброєння.¹

Відносини Сполучених Штатів Америки і Федеративної Республіки Німеччина погіршились після слабкої реакції Сполучених Штатів Америки на події в Чехословаччині в 1968 році під час подій "Празької весни" та придушення повстання військовими силами Організації Варшавського договору та СРСР. На той момент всередині Західної Німеччини посилювалась критика курсу Америки. Навпроти, політична підтримка Франції в бундестазі посилювалась. Німці зажадали покращення альянсу із Франції у військовій та політичних сферах.²

Якщо казати про характер взаємодії двох країн в той період, то варто взяти до уваги, що в той момент зовнішньополітичними пріоритетами Вашингтону були не лише проблеми в Європі, котрі і цікавили ФРН Проте, гостра ситуація на Близькому Сході, війна у В'єтнамі, котра була головною у зовнішньополітичній стратегії Вашингтона в ті роки, нічим не лімітована гонка озброєнь, вирівнювання стратегічних позицій двох сверхдержав.

В червні 1968 року міністр іноземних справ Громико офіційно виказав готовність СРСР почати переговори. Було вирішено провести 30 вересня 1968 року в Женеві переговори про обмеження стратегічної наступальної і оборонної зброї з метою збереження паритету сил³

Варто розглянути меморандум спеціального представника президента до президента Ліндона Джонсона за 24 червня 1968 року, де передавалось особисте повідомлення від канцлера Кізінгера. Він стверджував, що його не хвилювала базова підтримка Берліна. Він запевнив, що наразі між ним і президентом Джонсоном нормальні відносини. На відповідь колам, котрі

¹ The European recovery program. Basic document and background information / Preb. by the Staff of Senate foreign relations committee and House foreign affairs committee. Washington, 1969. P 713-764.

² Verhandlungen des Deutschen Bundestages. Stenographische Berichte. Bd. 23. Bonn, 1970. S. 1107.

³ Громько А.А. Внешняя политика США: уроки и реальность, 60-70-е гг. Москва, Международные отношения, 1978. Стр. 302.

вважають реакцію ФРН на заходи Східної Німеччини нейтральною. Уряд ФРН сприймає будь які заходи якнайсерйозніше. Але якщо реакція є більш нейтральною, то вона є результатом виваженої політики. Канцлер не бажає завадити розрядці напруженості між США і Радянським Союзом, переговорам щодо В'єтнаму. Канцлер задоволений кроками, котрі вжиті в Північноатлантичному альянсі. Кізінгер також сподівається, що США дуже серйозно сприймають тиск на Західний Берлін.¹

Важливим документом для розгляду є документ, котрий підготовлений в державному департаменті США за 1 жовтня 1968 року задля протидії можливої кризи в Берліні. Був розроблений детальний план на випадок непередбачуваних ситуацій, наприклад, відмова в доступі до Берліна для західнонімецьких громадян в широкому сенсі, але не за умов блокади. Важливі поїздки тоді перенаправлять на повітряні маршрути. Будуть також залучатись протести через дипломатичні канали і політичні контзаходи з боку ФРН. Можливо, навіть, довелось би посилити військову присутність в Західному Берліні. Перешкоджання доступу союзників в Західний Берлін може виникнути через блокування автобану Берлін-Гельмштедт, або блокування потягів тим же шляхом. Радянська авіація могла б розпочати переслідувати цивільні рейси.²

Отже, зовнішня політика щодо Західної Німеччини за адміністрації Ліндона Джонсона в 1963-1968 роки розгорнулася на тлі ключових подій холодної війни і відображала бажання Сполучені Штати Америки зміцнити оборону Західної Німеччини, стримувати Радянський Союз і країни Організації Варшавського договору. Уряд Ерхарда був одним із ключових союзників Сполучених Штатів Америки. І хоча уряд Кізінгера бажав будувати також тісні стосунки з Францією, однак Кізінгер також розумів, хто є одним з найголовніших союзників і цей союз був важливим для безпеки в Європі. Зовнішня політика Вашингтону охоплювала політичну, економічну і військову

¹ Memorandum From the President's Special Assistant (Rostow) to President Johnson. Washington, June 24, 1968//FRUS 1964-1968. Vol XV. Germany and Berlin. Doc 280. P. 717.

² Paper Prepared in the Department of State. Washington, October 1, 1968//FRUS 1964-1968. Vol XV. Germany and Berlin. Doc 292. 753-756.

сфери. Політична стабільність була вельми важливою для загальної стратегії Північноатлантичного альянсу. Для адміністрації Ліндона Джонсона Західна Німеччина була важливим партнером, одним з ключових союзників в Європі, і важливим елементом в будові Західного фронту проти СРСР. Ліндон Джонсон прагнув зберегти повний контроль над ядерним озброєнням і європейську інтеграцію як один зі шляхів до посилення регіону в руслі військово-ідеологічного суперництва.

Розділ 4: Політика розрядки та німецьке проблема з зовнішньополітичної діяльності Р. Ніксона

В 1969 році конфліктна ситуація навколо Берліна знов набрала обертів, все через вибори федерального президента і проведення федеральних зборів Західної Німеччини в березні 1969 року, які ФРН намагалася провести і в Західному Берліні. Франція та Велика Британія були проти подібної акції, але США зайняли нейтральну позицію. НДР наклала заборону на в'їзд деяким категоріям громадян і разом з СРСР виразили офіційний протест. Посилився тиск на транзитну систему і авіасполучення з Західним Берліном, радянська сторона і НДР оголосили військові навчання. Ситуація погіршувалась і разом з тим радянська і американська сторона встановила в лютому 1969 року секретний канал зв'язку сподіваючись на врегулювання в майбутньому.

Між собою зв'язувались посол Радянського Союзу в США А. Добринін і помічник президента з національної безпеки Кіссінджер. На подібних зустрічах США заявляли радянській стороні, що не визнають концепцію "вільного міста", щоправда запевняли, що не збираються підтримувати чи приймати робити чогось нового по відношенню до ФРН і Західного Берліну. Радянська позиція була такою: СРСР і НДР не втручаються в його політичне, економічне і інше життя, але вони проти присутності політики ФРН в Західному Берліні.¹

Тим не менш, ближче до 1969 року, після обрання Віллі Брандта канцлером ФРН, почалась політика зближення ФРН з СРСР і НДР. Політика отримала назву "Нова східна політика", згідно якої НДР визнавалась як держава, встановлювались дипломатичні зносини, із збереженням ідеї об'єднання Німеччини. Це, в тому числі, напевне, зумовило Сполучені Штати Америки прийняти нову політичну концепцію до Радянського Союзу. Різка зміна поведінки Федеративної Республіки Німеччина на міжнародній арені пояснювалось і зовнішньополітичними реаліями і особистісним фактором.

¹ Беспалов В.А. Западноберлинский транзит (1945- 1971): дипломатия Холодной войны. Москва: РИСИ. 2015. С. 275 - 277.

Віллі Брандт писав, що формула західної політики є неефективною і не відповідає потребам, що поставило Західну Німеччину в незручну позицію.¹

Протиріччя між Вашингтоном та Бонном не були до кінця вирішені. Наприклад, в документі "МС 48/3" ФРН не влаштувала велика кількість спірних формулювань, наприклад, Федеративна Республіка Німеччина протестувала проти сталої послідовності відповідних військових дій, проти виводу ядерних елементів з захисних інструментів. І хоча основний стратегічний розрахунок робився на звичайне озброєння в разі агресії, проте це не означало відмови від використання стратегічного ядерного потенціалу Сполученими Штатами Америки на початку конфлікту. Доктрина гнучкого реагування була обрана військовим комітетом 6 травня, а комітетом військового планування була схвалена 4 грудня 1969 року.²

Цікавим є те, що оперативна концепція доктрини "гнучкого реагування" так і не пояснювала, як Північноатлантичний альянс буде застосовувати тактичну ядерну зброю і використовувати її як засіб ядерного стримування. В листопаді 1969 року група ядерного планування спланувала лише тимчасове положення про початкове використання тактичної ядерної зброї Північноатлантичного альянсу, що були погоджені комітетом військового планування в грудні.³

З приходом до президентського крісла Сполучених Штатів Америки Річарда Ніксона парадигма зовнішньої політики Сполучених Штатів Америки починає змінюватись і модифікуватись. У Р. Ніксона склалась своя концепція відносин Схід-Захід, котрий дав перейти від ери конфронтації до ери переговорів з Радянським Союзом і країнами Організації Варшавського договору. І в подібному контексті спроби керівництва Федеративної Республіки Німеччини проявити гнучкість по відношенню з країнами Організації

¹ Brandt W. *Begegnungen und Einsichten. Die Jahre 1960-1975.* Hamburg, 1967. S. 67.

² NATO Archive. NATO Strategy Documents. 1949-1969. MC 48/3.

³ U.S. Security Issues in Europe: Burden Sharing and Offset, MBFR and Nuclear Weapons. Washington, 1973. P. 19-20.

Варшавського договору посприяли б виконанню задач, котрі ставив перед собою уряд Сполучених Штатів Америки.¹

28 листопада 1969 року посол Федеративної Республіки Німеччина в Сполучених Штатах Америки Р. Паулс підписав Договір про нерозповсюдження ядерної зброї. Під час підпису держсекретар Сполучених Штатів Америки У. Роджерс зробив важливу заяву з приводу історичної важливості підписання договору про нерозповсюдження ядерної зброї і розумінні Сполученими Штатами Америки того факту, що устав Організації Об'єднаних Націй не дає можливості тиску на країну. Він також підтвердив Бонну американські гарантії безпеки. Проте, наприклад, як зауважив Г. Зонненфельдт, котрий входив в штат радника президента Сполучених Штатів Америки Ніксона по питанням національної безпеки Г. Кіссінджера, подібна заява нічого не значить, так як вона б не вплинула на консерваторів Федеративної Республіки Німеччина, бо вони розглядали подібний договір як атомну змову між Радянським Союзом і Сполученими Штатами Америки.²

Були і другі думки з приводу підписання договору про нерозповсюдження ядерної зброї, наприклад, опозиція в лиці Кізінгера всіляко критикувала подібну лінію соціал-ліберальної коаліції. Він заявляв, що якщо Радянський Союз змушує Західну Німеччину підписати договір про нерозповсюдження ядерної зброї, то навіщо в такому разі робити поступки ще на початку переговорного процесу з приводу східної політики. Правляче коло на чолі з Віллі Брандтом аргументували це тим, що відкладання підписання Федеративною Республікою Німеччина договору про нерозповсюдження ядерної зброї наносило б збитки репутації Західної Німеччини в очах союзників і Сполучених Штатів Америки. Він також вважав, що підписання договору дозволить їм диктувати свої умови в обговореннях з механізму ядерних

¹ The Department of State bulletin, Oct-Dec 1969. P 409-410.

² Document 39A: State Department Telegram to U.S. Embassy Bonn, "FRG and Swiss Npt Signatures", 28 November 1969 //National Security Archive, Limited Official Use.

URL: <https://nsarchive.gwu.edu/document/16473-document-39-signing-treaty-document-39a>

(Дата звернення: 01.11.2024)

інспекцій. Коаліції соціал-лібералів важливо було б прибрати існуючі проблеми задля того, щоб дипломатія стала більш рухомою, і це б дозволило Віллі Брандту зосередити свою увагу на східні політиці.¹

Меморандум помічника президента з питань національної безпеки Кісінджера до президента Сполучених Штатів Америки Ніксона за 17 жовтня 1969, де аналізувалась нова коаліційна політика Федеративної Республіки Німеччина на чолі з Віллі Брандтом. Він підкреслює, що свобода дій будь-якого уряду Федеративної Республіки Німеччина буде обмежена очевидними факторами, такими як географічне положення, інтереси безпеки Радянського Союзу, слабкою базою парламентської більшості, і тим що Федеративна Республіка Німеччина – розділена країна. Політика на Сході для Віллі Брандта матиме велике значення. Він буде зосереджений на підписанні Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, буде незгодним з Мюнхенською угодою і проявить більше гнучкості в відносинах з НДР, при цьому офіційно не визнаючи її як країну. Соціал-Демократична партія Німеччини активно посилюватиме відносини зі Сходом, активно шукатиме дипломатичних відносин з урядами країн Організації Варшавського Договору, продовжить переговори з Радянським Союзом про скорочення збройних сил. Щодо відносин зі Сполученими Штатами Америки немає підстав очікувати чогось кардинально нового і рекомендувалось президенту відвідати Брандта найближчим часом.²

Телеграма Посольства Федеративної Республіки Німеччина до Державного Департаменту від 5 листопада 1969 року, в якій роз'яснювалась нова політика Бонна щодо НДР. Наприклад, Бонн не буде перешкоджати

¹ Auswärtiger Ausschub, 2 Sitzung, November 27, 1969 // dserver. bundestag. de. - URL:

<https://dserver.bundestag.de/btp/06/06014.pdf>

Дата звернення: 01.11.2024

² Memorandum From the President's Assistant for National Security Affairs (Kissinger) to President Nixon.

Washington, October 17, 1969//FRUS 1969-1972 Vol XL. Germany and Berlin. Doc 35. P 408.

розширенню торгівлі союзників зі Східною Німеччиною і не буде заперечувати проти її членства в міжнародних організаціях.¹

В. Брандта президенту Сполучених Штатів Америки Ніксону через спеціальний канал зв'язку. Брандт пише, що надіслав Косигіну лист, в якому підтвердив важливість для Федеративної Республіки Німеччина покращення відносин з Радянським Союзом і країнами Організації Варшавського договору. Брандт також запропонував відкриття прямого каналу між ним і Косигінім. В той же час німецький канцлер наголошує, що зацікавлений в повноцінному використанні конфіденційного каналу зв'язку з президентом Сполучених Штатів Америки Ніксоном.²

Президент прийшов до Кіссінджера 20 січня і протестував проти скликання в Берліні і роботи комітетів бундестагу ФРН, на що був виголошений офіційний радянський протест. Було зауважено, що якщо берлінські переговори завершаться, то Радянський Союз наполягатиме на зменшенні рівня діяльності ФРН в Західному Берліні. Не слід було дозволяти СРСР тиснути на ФРН та США і тому він звернувся до Ніксона з запитанням, чи може він передати Добриніну наступного разу, що США готові домагатися покращення ситуації в Берліні і готові вести переговори з і не бажають посилювати напругу в Західному Берліні.³

З січня по березень 1970 року давалась оцінка політиці Брандта стосовно Радянського Союзу і країн Організації Варшавського Договору, і визнана суперечливою. Важливу роль при цьому відігравав помічник по особливим справам канцлера Федеративної Республіки Німеччина Е. Бар. Кіссінджер

¹ Telegram From the Embassy in Germany to the Department of State. Bonn, November 5, 1969//FRUS. 1969-1972. Vol XL. Germany and Berlin. Doc 40. P. 112.

² Memorandum From the President's Assistant for National Security Affairs (Kissinger) to President Nixon. Washington. November 19, 1969//FRUS. 1969-1972. VOL XL. Germany and Berlin. Doc 44. P 123.

³ Memorandum From the President's Assistant for National Security Affairs (Kissinger) to President Nixon. January 22, 1970//FRUS. 1969-1972. Vol XL. Germany and Berlin. Doc 48. P. 134-135.

вважав, що той продавлював власним авторитетом структури ФРН і поспішав заключити договір з Радянським Союзом.¹

Нова зовнішня політика Бонна негативно оцінювалась замом голови американської місії Фессенденом. Він вважав, що відсутність консультацій між Західною Німеччиною і Сполученими Штатами Америки перед зустріччю між представниками ФРН і Радянського Союзу і країн Організації Варшавського Договору було недоліком нової східної політики Віллі Брандта.²

К. Т. Фрайхер фон унд цу Гуттенберг , котрий був на той момент депутатом Бундестагу і парламентським секретарем міністерства іноземних справ Західної Німеччини всіляко намагався заручитись підтримкою від Сполучених Штатів Америки з ціллю зашкодити проведенню нової східної політики Віллі Брандта. Він вважав, що вона призведе лише до збільшення впливу Радянського Союзу в Західній Європі. Гуттенберг казав президенту Сполучених Штатів Америки, що на саміті між Федеративною Республікою Німеччина і Сполученими Штатами Америки в квітні необхідно було б критикувати нову східну політику Віллі Брандта.³

Таку точку зору підтримав і Кіссінджер, який в своєму меморандумі президенту Ніксону від 10 березня 1970 року вказав на недоліки нової політики Віллі Брандта і на несерйозність коаліції Соціал-Демократичної партії Німеччини і Вільної Демократичної партії.⁴

Одним з факторів нестабільності нового зовнішньополітичного курсу Федеративної Республіки Німеччина виявились вибори до парламенту. Після програшу виборів в деяких федеральних землях Соціал-демократична партія Німеччини могла б втратити вплив в Бундестагу. Подібне могло б зупинити

¹ Memorandum from the presidents assistant for national security affairs to president Nixon. Washington. January 28, 1970 //FRUS. 1969-1972 VOL. XL. Germany and Berlin. DOC 50. P. 139-140.

² Memorandum from the presidents assistant for national security affairs to president Nixon. Washington. January 29, 1970 //FRUS. 1969-1972 VOL. XL. Germany and Berlin. DOC 51. P. 140-141.

³ Haase C. In search of a European Settlement: The Konigswinter Conferences and West German-Allied Relations 1949-1973. Oxford: Oxford University Press. 2004. P. 275.

⁴ Letter From the deputy chief of Mission in Germany (Fessenden) to the Assistant Secretary of State for European Affairs. Bonn, January 29, 1970 // FRUS 1969-1972. Vol XL: Germany and Berlin.DOC 51. P. 142-143.

проведення нової Східної політики правлячою коаліцією. У президента Сполучених Штатів Америки Ніксона і голови з питань національної безпеки Кіссінджера залишались серйозні сумніви щодо доцільності нової східної політики.¹

Весною 1970 року з метою підтримки нової Східної політики В. Брандт здійснив низку візитів в Сполучені Штати Америки, Великобританію і у Францію. Ціль цих візитів була в тому щоб запевнити союзників в необхідності вести переговори з Радянським Союзом і країнами Організації Варшавського договору. Наприклад, Сполучені Штати Америки виразили протест і підкреслили, що будь яка домовленість повинна охоплювати всі чотири держави в Західному Берліні. Держсекретар Сполучених Штатів Америки Роджерс підтвердив подібне в інтерв'ю журналістам, при цьому заявивши, що будь які юридичні рішення будуть прийматись лише згідно Потсдамської і Паризьких угод про завершення окупаційного статусу Федеративної Республіки Німеччина. Брандт же в інтерв'ю французьким журналістам заявив, що керівництво Федеративної Республіки Німеччина самотужки не зможе вирішити різноманітні питання, котрі обговорювались в ході переговорів з Радянським Союзом і Федеративної Республіки Німеччина. Канцлер Федеративної Республіки Німеччина Віллі Брандт стверджував, що будь які зміни в відносинах Федеративної Республіки Німеччина і її партнерами зі Сходу, тобто, країнами Організації Варшавського договору будуть в будь якому випадку узгоджуватись із західними союзниками, перш за все із США.²

Кіссінджер в своєму меморандумі для президента Сполучених Штатів Америки Ніксона 7 квітня 1970 року вказував, що візит Віллі Брандта в Сполучені Штати Америки був приводом заручитись підтримкою і отримати згоду на проведення нової східної політики і підсумувати переговори із Радянським Союзом. Це зіграло важливу роль в вирішенні проблем з опозицією.

¹ Memorandum from the presidents assistant for national security affairs Kizinger to president Nixon. Washington. March 10, 1970 //FRUS. 1969-1972 VOL. XL. Germany and Berlin. DOC 63. P. 170-172.

² Morgan R. The United States and West Germany, 1945-1973: a study in alliance politics. Oxford: Oxford University press, 1974. P 149-150.

Але участь Сполучених Штатів Америки в зовнішньополітичній сфері між владою та опозицією могли значно погіршити відносини між Сполученими Штатами Америки і Федеративною Республікою Німеччина. Президент Сполучених Штатів Америки Ніксон при цьому підтвердив підтримку переговорів Федеративної Республіки Німеччина з Радянським Союзом і країнами Організації Варшавського договору, зокрема, Варшавою і дав згоду не заважати їм. Брандт наголосив, що президент Сполучених Штатів Америки Ніксон вірить його політиці і підкреслив, що подібна політика не погіршить відносини між двома країнами. Проте, не дивлячись на формальну згоду уряду США, з документів стає зрозуміло той був невдоволений прагненням Федеративної Республіки Німеччина до автономії в подібних питаннях. Президент Сполучених Штатів Америки Ніксон заявив, що німці Федеративної Республіки Німеччина повинні приділяти пріоритетну увагу відносинам саме із Вашингтоном. Брандт же запевнив, що відносини зі Сполученими Штатами Америки є основними зовнішньополітичними завданнями для Федеративної Республіки Німеччина.¹

На зустрічі з Ніксоном Брандт висловив невдоволення скороченням військ Сполучених Штатів Америки в Федеративній Республіці Німеччина. Президент Сполучених Штатів Америки Ніксон з самого початку свого президентства активно обговорював подібну тему. Але Брандт вважав, що скорочення чисельності військ Сполучених Штатів Америки дало б зрозуміти Радянському Союзу, що НАТО дало слабину, і тоді б Радянський Союз відмовився би вести переговори з Федеративною Республікою Німеччина про нормалізацію відносин. Подібна ситуація звела до мінімуму реалізацію нової Східної політики і переговори з Радянським Союзом, включаючи і інтереси Сполучених Штатів Америки. Кісінджер також це розумів, і тому радив президенту Сполучених Штатів Америки погодитись з політикою Федеративної Республіки Німеччина і підтримати підхід Брандта. Це було своєрідною

¹ Memorandum from the presidents assistant for national security affairs Kizinger to president Nixon. Washington. April 07, 1970 //FRUS. 1969-1972 VOL. XL. Germany and Berlin. DOC 74. P. 198-201

гарантією, що Радянський Союз продовжить брати участь в переговорах з Федеративною Республікою Німеччина і Сполученими Штатами Америки щодо статусу Західного Берліна.¹

У Сполучених Штатах Америки була дwoяке відношення до того, що відбувалось, наприклад, відношення члена оперативного штабу ради національної безпеки Сполучених Штатів Америки Зонненфельда. Кіссінджер був згодний з ним у багатьох аспектах. В меморандумі за 30 червня 1970 року вказується, що Зонненфельд відправив раднику з питань національної безпеки декілька листів з критикою московського договору. Зонненфельд вважав, що договір був можливістю для Федеративної Республіки Німеччина посилити роль і одним з способів тиску на Сполучені Штати Америки²

Між Радянським Союзом і Федеративною Республікою Німеччина на початку літа відбувся обмін темами для обговорення договору. Член Баварського християнсько-соціального союзу Гуттенберг, негативно налаштований проти соціал-демократів, передав спеціальний список в пресу. Тому в ФРН склалась складна внутрішньополітична ситуація. Члени опозиційної партії Федеративної Республіки Німеччина вимагали позитивної розв'язки щодо Західноберлінського питання ще до прийняття якогось договору. Також, умовою опозиційної влади було не чіпати право громадян Федеративної Республіки Німеччина на самовизначення щодо возз'єднання. Подібне було сигналом для Сполучених Штатів Америки, котрим необхідно було б переглянути відношення до зовнішньої політики Федеративної Республіки Німеччина. Канцлер Федеративної Республіки Німеччина Брандт на засіданні Бундестагу заявив, що жоден договір не буде ратифікований поки не буде прогрес в питанні Західного Берліна. Було проведено опитування в липні 1970 року, згідно якого майже 80 відсотків мешканців Федеративної Республіки

¹ Memorandum from the presidents assistant for national security affairs Kizinger to president Nixon. Washington. April 09, 1970 //FRUS. 1969-1972 VOL. XL. Germany and Berlin. DOC 79. P. 209-214.

² Memorandum from Helmut Sonnenfeldt of the national security council staff to the presidents assistant for national security affairs Kizinger. Washington, June 30, 1970 //FRUS. 1969-1972. Vol. XL: Germany and Berlin. DOC 93. P 258-259.

Німеччина підтримували позицію керівництва під егідою Соціал - Демократичної партії Німеччини і кризу вдалось подолати.¹

Зі сторони США було позитивне рішення і вони готові були до компромісу. Позиції Віллі Брандта в бундестазі були кращими, ніж раніше і допомогли подолати протистояння з опозицією. Напруга всередині ФРН була знята, проте непорозуміння між країнами залишались. Вашингтон не влаштовувала самостійність, котру активно проявляла ФРН. Під час аналізу кризи проявили сумнів щодо успіху проведення нової східної політики Віллі Брандта і переговорів між Західною Німеччиною і Радянським Союзом, не дивлячись на спроби представників продемонструвати контроль над ситуацією.²

При цьому США нагадати про свою провідну роль щодо європейської політики. Про це може засвідчити бесіда Кісінджера з секретарем Міністерства Іноземних справ Бонну П. Франком в червні 1970 року. Під час бесіди радник з питань національної безпеки жорстко підкреслив, що загальну політику розрядки все ж диктують Сполучені Штати Америки і що ФРН варто дослухатись.³

Проте, спроба опозиції розколоти коаліцію Брандта і змінити точку зору представників США не вдалась. При цьому невдоволення в правлячих колах все більше зростало, вся справа була в високій самостійності дві країни не могли ні в якому разі допустити провалу переговорів з Радянським Союзом і країнами Організації Варшавського договору, бо подібні переговори повинні були знизити небезпечну ситуацію в Європі. Майже всі представники Вашингтону демонстрували велику обережність щодо впливу Московського договору на власні стратегічні інтереси. Хілленбрандт в Вашингтоні заявляв, що Федеративна Республіка Німеччина може своїми діями підірвати

¹ Carmoy G. Defense and Detente: Two Complimentary Policies //NATO Review. 1982. №30. P 16.

² Memorandum from the presidents assistant for national security affairs Kizinger to president Nixon. Washington. June 8, 1970 //FRUS. 1969-1972 VOL. XL. Germany and Berlin. DOC 88. P. 247-248.

³ Frank P. Entschlossene Botschaft- Ein Diplomat Macht Inventur. Stuttgart: Deutsche Verlags-Anstalt, 1981. 398 s.

авторитетний статус чотирьох держав і в тому числі Сполучених Штатів Америки.¹

Ніксон і Кісінджер вважали дії Федеративної Республіки Німеччина в деякій мірі незрозумілими. Інші висловлювали невтішні здогадки, як це видно з меморандуму представника в Північноатлантичному альянсі Р. Елсуорта. Подібний документ визнав велику реакцію. В документі представник США жваво розкритикував нову Східну політику Віллі Брандта і проаналізував негативний економічний вплив Московського договору.²

Подібні заяви постійного представника президента в Північноатлантичному альянсі Елсуорта визивали негативні емоції в президента Ніксона. Вже в жовтні 1970 року представники державного департаменту повідомили президенту Ніксону, що країни Західної Європи можуть піти за прикладом Брандта і наслідувати торгову стратегію ФРН, згідно з якою ринок Радянського Союзу був вельми цікавим для інвесторів з Заходу. Подібні кроки також вже почала робити і Франція. В будь-якому випадку адміністрація Вашингтону визнала необхідність покращувати торгові зв'язки з ФРН, грошового обміну і подібних економічних чинників з країнами Західної Європи. Переговори між Західною Німеччиною і Радянським Союзом визвали переоцінку економічного підходу США як до союзників, ФРН, так і до Радянського Союзу і країн Організації Варшавського Договору.³

Але вже на той час питання про високу самостійність канцлера відходить на другий план, на перший виходить оцінка перспектив міжнародних відносин. Наприклад, меморандум від 3 липня 1970 року від начальника політичного відділу в посольстві Д. Діна, котрий адресувався послу в К. Рашу. За і проти переговорів з Радянським Союзом була приблизно однакова кількість в усіх

¹ Brandt W. Erinnerungen. Berlin: Siedler, 1999. P 112.

² Memorandum From the parliament Representative to the north Atlantic treaty organisation (Ellsworth) to the President's Assistant for national security affairs Kizinger. Undated //FRUS. 1969-1972. Vol. XL: Germany and Berlin. P 271-273.

³ Carter C. W. The Evolution of US Policy toward West German-Soviet Trade Relations 1969-89 //The International History Review. 2012. №2 P. 221-244.

країнах, і ФРН і в Німецькій Демократичній Республіці і в Радянському Союзі. І в разі, якщо в якійсь з країн починає збільшуватись сили, котрі проти переговорів, то різка зміна відносин між Радянським Союзом і США можуть призвести до невдачі переговорного процесу між Західною Німеччиною і Німецькою Демократичною Республікою. Було проаналізовано систему переговорів котрі були заплановані і котрі вже відбулись. Нарахували основні аспекти переговорів, такі як обговорення американо-радянських переговорів по зменшенню використання стратегічних озброєнь, про взаємне скорочення озброєння в Європі, переговорний процес між Федеративною Республікою Німеччина і Радянського Союзу для вирішення територіальних аспектів , переговори між Федеративною Республікою Німеччина і Польщею і Німецькою Демократичною Республікою, а також переговори чотирьох країн з приводу статусу Західного Берліна. Збереження подібних переговорів в нормі означатиме стратегію підтримки балансу в світі.¹

Перемовини з участю ФРН розпочались в кінці 1969 року і завершилися підписанням 12 серпня 1970 року Московського договору про непорушність кордонів і територіальну цілісність країн в Європі, котрий заклав базу в перемовинах двох Німеччин і Радянського Союзу з західними країнами, особливо з США. Обидві сторони висловили прагнення домогтися нормалізації відносин між європейськими державами, зберігаючи міжнародний мир і дотримуючись принципів статті 2 Статуту ООН. Підписанти відмовилися від застосування сили та визнали післявоєнні кордони, зокрема лінію Одер–Нейсе, яка відмежовувала значну частину історичної східної Німеччини від Польщі та Радянського Союзу. Він також закріпив поділ між Східною та Західною Німеччиною, тим самим вплинувши на встановлення стабільності у відносинах між двома країнами.²

Східна політика Брандта викликала велике занепокоєння в адміністрації президента, де подібні політичні ініціативи канцлера Брандта розглядались не

¹ Memorandum from the political counselor at the Embassy in Germany (Dean) to the ambassador to Germany (Rush). Bonn, July 3, 1970 // FRUS 1969-1972. Vol. XL: Germany and Berlin. DOC 94. P 261-265.

² Кайдерлинг Г., Штульц П. Берлин 1945- 1975: пер. с нем. М: Прогресс. 1976. С 426.

лише як недостатньо скоординовані згідно строків з зусиллями США в зоні можливого розвитку відносин між Радянським Союзом і Вашингтоном. Це було пов'язано і з більш широкому плані з точки зору потенційної безпеки. США не бажали втратити контроль над розвитком подій і не бажали втрачати ініціативу в відносинах з країнами Організації Варшавського договору і з Радянським Союзом. Подібне можна пояснити аспектами переговорів між двома країнами. В кінці 1970 і до початку 1971 років президент Р. Ніксон дав коментарі з приводу критеріїв стратегічного потенціалу його країни. Вони бажали потримати час в переговорах з СРСР за тим, щоби знайти нові доводи порушень з боку Радянського Союзу і країн Організації Варшавського Договору задля продовження національної програми озброєння США і саме розвиток нової східної політики Віллі Брандта заважали отримати подібну можливість.¹

Цікаву річ відмічав провідний спеціаліст з області міжнародних відносин Д. Манке. Що на той період між двома країнами виникла нова ситуація, котра не існувала до того. Її специфіка полягала в неоднозначній, подвійній реакції Сполучених Штатів Америки і країн союзників Федеративної Республіки Німеччина. Подібна політика не знайшла підтримки серед партнерів Федеративної Республіки Німеччина по Північноатлантичному альянсі.²

26 березня 1970 року в резиденції контрольної ради Західного Берліну розпочались переговори між чотирма країнами, серед яких були представлені Сполучені Штати Америки, Франція, Великобританія і Радянський Союз. Трьом західним країнам вдалось дійти спільних думок з декількох ключових питань, серед яких було заборона приєднання Західного Берліна до політичних структур ФРН. Також, знайшли рішення для забезпечення вільного пересування, сполучення та торгівлі між Східним і Західним Берліном. Також, визначили параметри комунікації між Федеративною Республікою Німеччина і Західним

¹ Арбатов А.Г Глобальная стратегия США в условиях научно-технической революции. М., 1979. Стр 80.

² Aussenpolitische Perspektiven des Westdeutschen Staates. Bd. 111. Der Zwang sur Partnerschaft. Munchen. 1972. P. 20.

Берліном. Також, при перших зустрічах було дозволено долучити до цих питань представників німецьких держав та Західного Берліну. Проте, потім Франція і Велика Британія змінили точку зору і цю пропозицію довелося зняти.¹

В жовтні 1970 року відмічалась невпевненість в позиції США через політику ФРН з приводу Радянського Союзу і країн Організації Варшавського Договору. Ніксону писалось про можливі варіанти переговорів з Радянським Союзом і про взаємозв'язок з керівним апаратом ФРН. Відмічалась важливість переговорного процесу і необхідність досягнення згоди щодо статусу Західного Берліна. Президенту надавалась інформація, що в разі провалу переговорного процесу, то це буде означати, що політика розрядки, котру активно впроваджує Ніксон виявиться провальною як з СРСР, так і негативно вплине на відносини із ФРН. Тому він рекомендував йти на поступки, якщо і Радянський Союз захоче знайти компроміс з деяких питань.²

Проте, в той момент американцям та їх союзникам важко було йти них. Так само і Москва не була готова піти на зустріч з багатьох питань щодо Західного Берліну. При останній наврядчи був ключовою проблемою для США на той момент. Зонненфельд наголошував, що Сполучені Штати Америки будують більш тісні відносини з партією ХДС ніж з партією СДПГ. Це було пов'язано з тим, що ідеологічно між республіканцями і соціал-демократами існувало багато відмінностей. Це накладало свій відбиток і на взаємодію між двома країнами. Але всередині адміністрації Ніксона чіткої згоди не було. Держсекретар Роджерс та його помічник з європейських справ Хілленбрандт всіляко підтримували зовнішньополітичний курс Віллі Брандта і його нову

¹ Memorandum from the Presidents assistant for National Security affairs Kizinger to president Nixon. Washington. March 26, 1970. FRUS. 1969-1972. Vol. XL.DOC 73. P. 193-195.

² Memorandum from the presidents assistant for national security affairs Kizinger to president Nixon. Washington, October 14, 1970. FRUS. 1969-1972. VOL XL. DOC 125. P 356-357.

східну політику, при цьому сам президент Ніксон і Кіссінджер були налаштовані скоріше негативно щодо нього.¹

Документи за першу половину 1971 року показують, що переговорний процес з Західноберлінського питання активізувався між Францією, Великобританією, Сполученими Штатами Америки і Радянським Союзом в цей час. Весною 1971 року відкрили прямий канал зв'язку між представниками ФРН і США і Радянським Союзом. Генрі Кіссінджер пропонував президенту Річарду Ніксону декілька варіантів результатів переговорів між країнами. Серед варіантів, запропонованих президенту США було фактичне визнання Німецької Демократичної Республіки через деякі поступки і компроміси. Також це могло б бути збереження того ж самого статусу і відмова від угоди. І також це деякі поступки між Радянським Союзом, проте без заключення угоди. Найбільш прийнятним вважався перший варіант. Він спрощував положення Західного Берліна, проте з деякими поступками. Кіссінджер рекомендував президенту використовувати гнучкий підхід на переговорах.²

На весні 1971 року в керівному апараті Вашингтону відбувається різка зміна концепції по відношенню до питання Західного Берліна. І причиною подібного різкого змінення був фактор покращення відносин з Китаєм. Кіссінджер почав використовувати їх для просування чотирьохсторонніх переговорів щодо Західного Берліна. В червні 1971 року керівництво Сполучених Штатів Америки заявило, що Ніксон відвідає Китайську Народну Республіку в 1972 році. Це був своєрідний сигнал для Радянського Союзу, котрий ні в якому разі не бажав посилення Китайської Народної Республіки. Тому дипломатичні відносини Сполучених Штатів Америки з Китайською

¹ Memorandum from Helmut Sonnenfeldt of the National Security Council Staff to the President Assistant for National security affairs Kizinger. Washington, December 19, 1970. FRUS, 1969-1972. VOL. XL. DOC 148. P 439-440.

² Memorandum for president Nixon from Kissinger. The Berlin Negotiations - New Guidelines. 5 Apr 1971. URL: <http://digital.archive.wilsoncenter.org/document/116216>

Дата звернення: 04.11.2024

Народною Республікою суттєво вплинули на заключні етапи переговорів щодо статусу Західного Берліна.¹

Активність представників Сполучених Штатів Америки на переговорах посилилась в серпні 1971 року, бо переговорний процес вівся в форматі очних зустрічей між представниками Франції, Великобританії, Сполучених Штатів Америки і Радянського Союзу в будівлі контрольної ради в Західному Берліні. Посол Сполучених Штатів Америки в Федеративній Республіці Німеччина К. Раш надав інформацію, що Радянський Союз готовий прийняти умови абсолютного транзитного доступу на територію Західного Берліна. Це в великій мірі збільшувало роль Німецької Демократичної Республіки і уряд Сполучених Штатів Америки був готовий піти на це.²

Також вдалось досягти домовленості, що договір формалізував політичне представництво ФРН в Західному Берліні. При цьому, необхідно було б дозволити відкрити радянське консульство на території Західного Берліна. Подібний тип угоди був вигідний і США, і Франції, і Великобританії і Радянському Союзу. Не останню роль в розгляді основних положень угоди по Західному Берліну грав посол Вашингтону в Федеративній Республіці Німеччина посол К. Раш.³

В результаті перемовин між СРСР і західними державами, а саме США, Великою Британією та Францією була підписана чотирьохстороння угода послами чотирьох країн в вересні 1971 року. В силу вона вступила через 9 місяців після підписання міністрами іноземних справ чотирьох країн. Цим договором закріплювався особливий статус Західного Берліна, наголошувалось

¹ Berbers J. Nixon will visit China before next may to seek a "normalization of relations" Kissinger met Chou in Peking. New York Times. 19 Jul 1971. URL: <https://www.nytimes.com/1971/07/16/archives/nixon-will-visit-china-before-next-may-to-see-a-normalization-of.html>

Дата звернення: 04.11.2024

² Cable from ambassador Rush to Kissinger Regarding Four Powers Negotiations on Berlin, 13 Aug 1971. URL: <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/116216>

Дата звернення: 04.11.2024

³ Kenneth Rush. New York Times. 24 Aug 1971. URL: <https://www.nytimes.com/1971/08/24/archives/kenneth-rush.html>

Дата звернення: 04.11.2024

на тому, що Західний Берлін не є частиною ФРН. Також підкреслювались позиції країн щодо недопущення конфліктів в Європі, відмова від позиції сили, наголошувалось про взаємну відповідальність в регіоні. Радянський Союз гарантував можливість транзитного сполучення через територію НДР громадян ФРН. Створювались генеральне консульство СРСР в Берліні і бюро радянських зовнішньоторговельних об'єднань. Подібний договір став одним з елементів політики розрядки в Європі і закріпив особливий статус Західного Берліна¹

На момент 1972 року під час переговорний процесів США і Радянського Союзу і перед зустріччю їх представників в Москві відносини між ФРН і Штатів залишались достатньо нестабільними. Це пояснювалось постійно зростаючими претензіями В. Брандта на роль лідера в процесі розрядки міжнародної напруги, котра була в ті роки. Нова східна політика Віллі Брандта встигла показати власну ефективність. На відміну від довгих переговорів між Радянським Союзом і США, котрі до 1972 року не мали ніяких серйозних практичних рішень, політика Віллі Брандта продемонструвала успіх раніше. При цьому в ході візиту Р. Ніксона в Москву в 1972 році були остаточно знайдені точки порозуміння в відносинах між Радянським Союзом і ФРН. Це поклало кінець спірним питанням між країнами. В декларації про дружні відносини зазначалось, що США визнавали прогресивність політики Віллі Брандта і відповідність міжнародним реаліям під час розрядки.²

Меморандум Зонненфельдта інформував, що був підготовлений довідковий меморандум про переговори між двома країнами щодо питання їхнього членства в Організації Об'єднаних Націй і згадував про необхідність погодження спільної декларації чотирьох держав у зв'язку з цим. До Громико

¹ Quadripartite Agreement on Berlin.

URL: https://www.cvce.eu/content/publication/2003/3/12/9bfc5f5-8e0d-46ee-9f7f-8e9a7c945fa7/publishable_en.pdf

Дата звернення: 04.11.2024

² Декларация о принципах международного права, касающихся дружественных отношений и сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом Организации Объединённых Наций. Принята резолюцией 2625 (XXV) Генеральной Ассамблеи ООН от 24 октября 1970 года. URL:

http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/intlaw_principles.shtml

Дата звернення: 04.11.2024

було доведено узгоджену позицію західних держав, яка підкреслювала, що берлінська угода відкриває шлях до членства в Організації Об'єднаних Націй обом Німеччинам. Проте, для початку мав бути підписаний загальний договір між ними. Громико спочатку відреагував на таку пропозицію негативно, але потім змінив точку зору.¹

Варто також розглянути підсумковий звіт міжвідомчої робочої групи з NSSM 169 за 8 червня 1973 року з приводу ядерної політики Сполучених Штатів Америки щодо інших країн. Була переглянута ядерна політика щодо інших країн. Зокрема, США зобов'язувались стримувати Радянський Союз, якщо він буде безпосередньо загрожувати. А якщо політика стримування зазнає невдачі то зупинити конфлікт необхідно було з мінімальними витратами для Вашингтону.²

Варто також розглянути меморандум дослідження національної безпеки від 25 лютого 1974 року, де мова йшла про структуру закордонних військових баз, в тому числі військових баз Сполучених Штатів Америки. Було розпорядження підтримувати життєдіяльність закордонних військових баз протягом 10 років, в тому числі баз в Федеративній Республіці Німеччина і Західному Берліні. Було необхідно сприяти стабільності в місцях, де були присутні солдати Вашингтону, максимально реагувати на можливі конфлікти з військовими Білого Дому.³

18 вересня 1973 року ФРН і НДР були прийняті до Організації Об'єднаних націй. А ще в грудні 1971 року був підписаний договір про основи відносин між ФРН і НДР. Західна Німеччина не претендувала на території НДР.

¹ Memorandum From Helmut Sonnenfeldt of the National Security Council Staff to the President's Assistant for National Security Affairs (Kissinger). Washington, August 26. 1972//FRUS. 1969-1972. Vol XL. Germany and Berlin. Doc 371. P 1052.

² Summary Report of the Inter-Agency Working Group on NSSM 169//FRUS 1973-1976 Volume XXXV, National Security Policy, DOC 17. P. 50.

³ National Security Study Memorandum 196//FRUS 1973-1976. Vol XXXV, National Security Policy. Doc 34. P 151.

Отже, зовнішня політика США щодо ФРН за адміністрації Річарда Ніксона розгорнулася на фоні важливих подій Холодної війни, зокрема підписання Московського договору 1970 року між Радянським Союзом і Західною Німеччиною і підписання чотирьохстороннього договору щодо Західного Берліна Францією, Великобританією, США і Радянським Союзом. Зовнішня політика США щодо ФРН в розглянутий період президентства Річарда Ніксона в 1969–1974 роках відзначилась прагненням до стабільності в Європі, абсолютно новим підходом до відносин і переговорів з Радянським Союзом і посиленням ролі Західної Німеччини і відзначення її як важливого партнера в справах зовнішньої політики. Підхід президента Річарда Ніксона був розроблений разом з радником з національної безпеки Генрі Кіссінджером. Підхід був вельми комплексним і включав традиційні оборонні аспекти і нові напрямки дипломатичного процесу, тобто політика розрядки і поступки в сфері контролю над озброєнням. Політика США щодо ФРН була частиною загальної стратегії розрядки Річарда Ніксона у відносинах з Радянським Союзом. Західна Німеччина була важливим союзником і Ніксон бажав щоб вона підтримала його зусилля щодо зниження ядерної напруженості. Щодо східної політики Віллі Брандта, то спочатку адміністрація насторожено ставилась до подібного курсу Західної Німеччини, але з часом побачили в ній нові можливості для стабілізації в Європі. Президент Річард Ніксон і радник з національної безпеки Генрі Кіссінджер дійшли висновку, що подібна політика канцлера Західної Німеччини Віллі Брандта може допомогти зменшити вплив Радянського Союзу в Німецькій Демократичній Республіці і підтримати процеси демократизації в країнах Організації Варшавського договору. Білий Дім підтримав нову східну політику через наявність вигоди для власноруч створеної політики розрядки.

Висновки

Отже, зовнішня політика США щодо ФРН в 1961-1974 роках під час президентств Джона Кеннеді, Ліндона Джонсона і Річарда Ніксона будувалась на тісному військовому і політичному співробітництві і активно пристосовувалась до викликів і можливостей холодної війни. В кожен з цих періодів підхід США щодо Західної Німеччини відображав прагнення зберегти її роль стійкого форпосту проти впливу Радянського Союзу, при цьому активно підтримуючи економічний розвиток країни, політичну стабільність і оборонні можливості. За адміністрації Джона Кеннеді зовнішня політика щодо ФРН зосередилась більше на питаннях оборони. Важливим фактором стала побудова Берлінського муру, що остаточно розділила Німеччину на дві частини- Західну капіталістичну і східну соціалістичну. Для Кеннеді Західна Німеччина і Західний Берлін мали величезне значення для стратегії стримування Радянського Союзу і країн Організації Варшавського Договору. Він наголошував на їх важливості. Федеративна Республіка Німеччина вважалась символом свободи та демократії серед розколотої політикою Європи. Після побудови стіни Сполучені Штати Америки демонстративно збільшили військову присутність в Західному Берліні задля захисту міста від провокацій або нападу з боку Радянського Союзу. Кеннеді також активно підтримував розміщення баз Сполучених Штатів Америки на території Західної Німеччини. Вона була стратегічним центром військової сили Сполучених Штатів Америки в Європі задля захисту від можливої агресії з боку Радянського Союзу і країн Організації Варшавського Договору. Адміністрації президента Сполучених Штатів Америки Кеннеді визнавала важливим питанням можливість об'єднання двох Німеччин, проте не вважала це реальним в найближчий час через високу напруженість у відносинах з Радянським Союзом. І подібна позиція спричиняла розбіжності з канцлером Федеративної Республіки Німеччина Аденауером, бо той бажав більш рішучих дій щодо об'єднання від Сполучених Штатів Америки і особисто Кеннеді.

За часи президентства Ліндона Джонсона було продовжено зміцнення відносин, визнаючи важливість даної країни для загальної стратегії Північноатлантичного альянсу і стримування СРСР. Посилювались політико-економічні і військові зв'язки, американці сприяли підтримці політичної стабільності. Проте, канцлер Кізінгер намагався побудувати тісні відносини й з Францією, і не зважаючи на це, основним партнером були США. Важливим також стало підписання договору про нерозповсюдження ядерної зброї, хоча уряд ФРН не зовсім був згодний з позиціями подібного договору. Договір про нерозповсюдження ядерної зброї сприяв стабілізації ситуації в Європі. Джонсон розширював економічне співробітництво і підтримувала економіку уряду. За президентства Ліндона Джонсона стала важливим економічним партнером США і створенню більшої політичної і військової стійкості регіону.

За президентства Ніксона зовнішня політика США щодо Західної Німеччини почала включати більш дипломатичні підходи у відносинах з Радянським Союзом. Президент Ніксон разом з радником з національної безпеки Білого Дому розпочали політику розрядки, яка мала б зменшити міжнародну напруженість і стабілізувати відносини з Радянським Союзом і країнами Організації Варшавського договору. Щодо нової східної політики Віллі Брандта задля нормалізації відносин з країнами Організації Варшавського договору, то президент Ніксон і його адміністрація спершу з побоюванням поставились до подібної політики через можливе збільшення впливу Радянського Союзу на Німецьку Демократичну Республіку. Проте, пізніше було визнано, що політика Віллі Брандта сприяє стабілізації в Європі і підтримує процес демократизації в країнах Організації Варшавського Договору. Також, за президентства Ніксона було підписано чотирьохсторонню угоду щодо Західного Берліна, котра встановила правовий статус Західного Берліна і закріплювала доступ з Західного Берліна в Західну Німеччину і навпаки. Президент Ніксон також прагнув зменшити витрати на оборону за рахунок збільшення витрат на оборону європейських союзників. Ніксон також просував ідею щодо обмеження ядерних озброєнь, де Західна Німеччина виступала як

важливий союзник і прихильник подібного погляду. Кожен президент відзначався балансом між військовими і дипломатичними ініціативами, зміцненням партнерства у сфері безпеки та підтримкою європейської інтеграції. Таке стратегічне співробітництво дозволило США зберегти міцні позиції в Європі, а ФРН – стати одним із ключових партнерів у євроатлантичній спільноті, що у підсумку сприяло довготривалій стабільності в регіоні та зменшенню міжнародної напруженості на час закінчення аналізованого періоду.

Список використаних джерел та літератури:

1. Громыко А.А. Внешняя политика США: уроки и реальность, 60-70-е гг. Москва, Международные отношения, 1978.
2. Декларация о принципах международного права, касающихся дружественных отношений и сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом ООН. Принята резолюцией 2625 (XXV) Генеральной Ассамблеи ООН от 24 октября 1970 года. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/intlaw_principles.shtml
3. Aussenpolitische Perspektiven des Westdeutschen Staates. Bd. 111. Der Zwang zur Partnerschaft. Munchen. 1972.
4. Auswärtiger Ausschuss, 2 Sitzung, November 27, 1969 // dserver.bundestag.de - URL: <https://dserver.bundestag.de/btp/06/06014.pdf>
5. Brandt W. Begegnungen und Einsichten. Die Jahre 1960-1975. Hamburg, 1967. S. 67.
6. Brandt W. Erinnerungen. Berlin: Siedler, 1999.
7. Berbers J. Nixon will visit China before next may to seek a "normalization of relations" Kissinger met Chou in Peking. New York Times. 19 Jul 1971. URL: <https://www.nytimes.com/1971/07/16/archives/nixon-will-visit-china-before-next-may-to-seek-a-normalization-of.html>
8. Cable from Ambassador Rush to Kissinger Regarding Four Powers Negotiations on Berlin, 13 Aug 1971. URL: <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/116216>
9. Documentation zur Abrüstung und Sicherheit. Bd. II.
10. Document 39A: State Department Telegram to U.S. Embassy Bonn, "FRG and Swiss Npt Signatures", 28 November 1969 //National Security Archive, Limited Official Use. URL: <https://nsarchive.gwu.edu/document/16473-document-39-signing-treaty-document-39a>
11. Eller. F., Jaeger R. Sicherheit und Rustung. Köln, 1962.82
12. Kenneth Rush. New York Times. 24 Aug 1971. URL:

<https://www.nytimes.com/1971/08/24/archives/kenneth-rush.html>

13. Letter From Chancellor Adenauer to President Kennedy. Bonn, May 25, 1962// FRUS. 1961-1963. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 58.
14. Letter From President Johnson to Chancellor Erhard. Washington. March 4, 1964// FRUS. 1961-1963. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 15
15. Letter From the Deputy Chief of Mission in Berlin (Calhoun) to Secretary of State Rusk. Berlin, September 4, 1964// FRUS 1964-1968. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 67.
16. Letter From the Ambassador to Germany (McGhee) to Secretary of State Rusk. Bonn, August 25, 1966//FRUS 1964-1968. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 163.
17. Letter From President Johnson to Chancellor Kiesinger. Washington, September 9, 1968//FRUS 1964-1968. Vol XV. Germany and Berlin. Doc 286.
18. Memorandum Prepared in the Department of State. Washington. November 9, 1961 //FRUS. 1961-1962 VOL XIV. Berlin Crisis. Doc 205.
19. Memorandum of Conversation. December 21, 1961//FRUS 1961–1963, VOL XIV, Berlin Crisis/ Doc 243.
20. Memorandum of Conversation. December 21, 1961//FRUS 1961–1963, VOL XIV, Berlin Crisis/ Doc 244.
21. Memorandum From the Legal Adviser (Chayes) to Secretary of State Rusk. December 19, 1961//FRUS. 1961-1962 VOL XIV. Berlin Crisis. Doc 242.
22. Memorandum From Secretary of State Rusk to President Kennedy. Washington, November 20, 1961 //FRUS. 1961-1962. VOL XIV, Berlin Crisis. Doc 214.
23. Memorandum From the Assistant Secretary of State for European Affairs (Kohler) to Secretary of State Rusk. Washington, February 7, 1962// FRUS. 1961-1963. Vol XIV. Berlin Crisis. Doc 282.
24. Memorandum of Conversation. Washington May 30, 1962// FRUS. 1961-1963. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 50.
25. Memorandum of Conversation. Washington June 18, 1962// FRUS. 1961-1963. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 64.83
26. Memorandum From Secretary of Defense McNamara to President Kennedy.

- Washington June 21, 1962// FRUS. 1961-1963. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 67.
27. Memorandum From the Secretary of State's Special Assistant (Bohlen) to Secretary of State Rusk. Washington July 6, 1962// FRUS. 1961-1963. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 74.
28. Memorandum From the President's Special Assistant for National Security Affairs (Bundy) to President Kennedy. Washington July 20, 1962// FRUS. 1961-1963. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 80
29. Memorandum From President Kennedy to Chancellor Adenauer. Washington. November 15, 1962// FRUS. 1961-1963. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 156
30. Memorandum From the Assistant to the President's Military Representative (Legere) to the President's Military Representative (Taylor), Washington, August 23. 1963// FRUS. 1961-1963. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 101.
31. Memorandum From the President's Special Assistant for National Security Affairs (Bundy) to the President's Special Counsel (Sorensen). Washington, August 23. 1963// FRUS. 1961-1963. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 103.
32. Memorandum From the Chairman of the Advance Planning Subcommittee (Rostow) to the President's Special Assistant for National Security Affairs (Bundy). Washington, November 9. 1963// FRUS. 1961-1963. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 151.
33. Memorandum From the President's Special Assistant for National Security Affairs (Bundy) to President Johnson. Washington, may 16, 1964//FRUS 1964-1968. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 39.
34. Memorandum From the Ambassador at Large (Thompson) to Secretary of State Rusk. Washington, December 13, 1964// FRUS 1964-1968. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 75.
35. Memorandum From the Chairman of the Policy Planning Council (Rostow) to Secretary of State Rusk. Washington, January 7, 1965//FRUS 1964-1968. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 81.84
36. Memorandum of Conversation Between Vice President Humphrey and the Ambassador to Germany (McGhee). Washington, September 1, 1965//FRUS 1964-

1968. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 128.

37. Memorandum of Conversation. Bonn, June 9, 1966//FRUS 1964-1968. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 128.

38. Memorandum From the President's Special Assistant (Rostow) to President Johnson. Washington, June 24, 1968//FRUS 1964-1968. Vol XV. Germany and Berlin. Doc 280.

39. Memorandum From the President's Assistant for National Security Affairs (Kissinger) to President Nixon. Washington, October 17, 1969//FRUS 1969-1972 Vol XL. Germany and Berlin. Doc 35

40. Memorandum From the President's Assistant for National Security Affairs (Kissinger) to President Nixon. Washington. November 19, 1969//FRUS. 1969-1972. VOL XL. Germany and Berlin. Doc 44.

41. Memorandum From the President's Assistant for National Security Affairs (Kissinger) to President Nixon. January 22, 1970//FRUS. 1969-1972. Vol XL. Germany and Berlin. Doc 48.

42. Memorandum from the presidents assistant for national security affairs to president Nixon. Washington. January 28, 1970 //FRUS. 1969-1972 VOL. XL. Germany and Berlin. DOC 50.

43. Memorandum from the presidents assistant for national security affairs to president Nixon. Washington. January 29, 1970 //FRUS. 1969-1972 VOL. XL. Germany and Berlin. DOC 51.

44. Memorandum from the presidents assistant for national security affairs Kizinger to president Nixon. Washington. March 10, 1970 //FRUS. 1969-1972 VOL. XL. Germany and Berlin. DOC 63

45. Memorandum from the presidents assistant for national security affairs Kizinger to president Nixon. Washington. April 07, 1970 //FRUS. 1969-1972 VOL. XL. Germany and Berlin. DOC 74.85

46. Memorandum from the presidents assistant for national security affairs Kizinger to president Nixon. Washington. April 09, 1970 //FRUS. 1969-1972 VOL. XL. Germany and Berlin. DOC 79.

47. Memorandum from Helmut Sonnenfeldt of the national security council staff to the presidents assistant for national security affairs Kizinger. Washington, June 30, 1970 //FRUS. 1969-1972. Vol. XL: Germany and Berlin. DOC 93
48. Memorandum from the presidents assistant for national security affairs Kizinger to president Nixon. Washington. June 8, 1970 //FRUS. 1969-1972 VOL. XL. Germany and Berlin. DOC 88.
49. Memorandum From the parlament Representative to the north Atlantic treaty organisation (Ellsworth) to the President's Assistant for national security affairs Kizinger. Undated //FRUS. 1969-1972. Vol. XL: Germany and Berlin.
50. Memorandum from the political counselor at the Embassy in Germany (Dean) to the ambassador to Germany (Rush). Bonn, July 3, 1970 // FRUS 1969-1972. Vol. XL: Germany and Berlin. DOC 94
51. Memorandum from the Presidents assistant for National Security affairs Kizinger to president Nixon. Washington. March 26, 1970. FRUS. 1969-1972. Vol. XL.DOC 73.
52. Memorandum from the presidents assistant for national security affairs Kizinger to president Nixon. Washington, October 14, 1970. FRUS. 1969-1972. VOL XL. DOC 125.
53. Memorandum from Helmut Sonnenfeldt of the National Security Council Staff to the President Assistant for National security affairs Kizinger. Washington. December 19. 1970. FRUS. 1969-1972. VOL. XL. DOC 148.
54. Memorandum for president Nixon from Kissinger. The Berlin Negotiations - New Guidelines. 5 Apr 1971. URL: [http://digital archive.wilsoncenter.org/document/116216](http://digital.archive.wilsoncenter.org/document/116216)
55. Memorandum From Helmut Sonnenfeldt of the National Security Council Staff to the President's Assistant for National Security Affairs (Kissinger). Washington, August 26. 1972//FRUS. 1969-1972. Vol XL. Germany and Berlin. Doc 371.86
56. National Intelligence Estimate. Washington, 30 March. 1967// FRUS 1964-1968. VOL XV. Germany and Berlin. Doc 207.
57. National Security Study Memorandum 196//FRUS 1973-1976. Vol XXXV,

National Security Policy. Doc 34.

58. NATO Archive. NATO Strategy Documents. 1949-1969. MC 14/3.

59. NATO Archive. NATO Strategy Documents. 1949-1969. MC 48/3.

60. NATO-Archive. Declaration of the North Atlantic Council. 04.12-05.12.1969 //

http://www.nato.int/cps/en/SID-5580579B-768FB333/natolive/official_texts_26760.htm

Дата звернення: 31.10.2024

61. Paper Prepared in the Department of State. Washington, October 1, 1968//FRUS 1964-1968. Vol XV. Germany and Berlin. Doc 292.

62. Quadripartite Agreement on Berlin.

URL: https://www.cvce.eu/content/publication/2003/3/12/9bfc5f5-8e0d-46ee-9f7f-8e9a7c945fa7/publishable_en.pdf

Дата звернення: 04.11.2024

63. Strauss. F. J. Entwurf fur Europa. Stuttgart, 1966.

64. Summary Report of the Inter-Agency Working Group on NSSM 169//FRUS 1973–1976 Volume XXXV, National Security Policy, DOC 17.

65. Telegram From the Mission at Berlin to the Department of State. November 13, 1961//FRUS. 1961-1962. VOL XIV. Berlin Crisis. Doc 213.

66. Telegram From the Department of State to the Embassy in the Soviet Union. Washington, December 28, 1961//FRUS 1961–1963, VOL XIV, Berlin Crisis/ Doc 248.

67. Telegram From the Embassy in Germany to the Department of State. Bonn, February 8, 1962// FRUS. 1961-1963. Vol XIV. Berlin Crisis. Doc 283.

68. Telegram From the Department of State to the Embassy in Germany. Washington, May 12, 1962// FRUS. 1961-1963. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 49.

69. Telegram From the Embassy in Germany to the Department of State. Bonn May 14, 1962// FRUS. 1961-1963. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 50.87

70. Telegram From the Supreme Allied Commander, Europe (Norstad) to Secretary of Defense McNamara. Paris. July 20, 1962// FRUS. 1961-1963. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 97.

71. Telegram From Secretary of State Rusk to the Department of State. Wiesbaden, June 25, 1963// FRUS. 1961-1963. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 196.
72. Telegram From the Embassy in Germany to the Department of State. Bonn, January, 1965// FRUS 1964-1968. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 79.
73. Telegram From the Mission in Berlin to the Department of State. Berlin, October 20, 1966//FRUS 1964-1968. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 183. .
74. Telegram From the Embassy in Germany to the Department of State. Bonn, November 2, 1966//FRUS 1964-1968. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 184.
75. Telegram From the Embassy in Germany to the Department of State. Bonn, November 29, 1966//FRUS 1964-1968. Vol XV. Berlin Crisis. Doc 186.
76. Telegram From the Embassy in Germany to the Department of State. Bonn, February 22, 1967//FRUS. 1964-1968. VOL XV. Germany and Berlin. Doc 200.
77. Telegram From the Embassy in Germany to the Department of State. Bonn, November 5, 1969//FRUS. 1969-1972. Vol XL. Germany and Berlin. Doc 40.
78. The European recovery program. Basic document and background information / Preb. by the Staff of Senate foreign relations committee and House foreign affairs committee. Washington, 1969.
79. The Department of State bulletin, Oct-Dec 1969.
Url: <https://nsarchive.gwu.edu/document/16474-document-39b-u-s-embassy-bonn-telegram-15293-npt>
80. U.S. Security Issues in Europe: Burden Sharing and Offset, MBFR and Nuclear Weapons. Washington, 1973.
81. Verhandlungen des Deutschen Bundestages. Stenographische Berichte. Bd. 23. Bonn, 1970.88
82. Арбатов А.Г Глобальная стратегия США в условиях научно-технической революции. М., 1979

83. Бейли Дж., Кондрашев С. А., Мерфи Д. Э. Поле битвы Берлин: ЦРУ против КГБ в "холодной войне". Пер. С англ. Л. Володарской. Москва: ТЕРРА-книжный клуб. 2000.
84. Борисова К.А Эволюция отношения США к доктрине Хальштейна (середина 50-х- середина 60-х гг. XX в. Тамбовский вестник. №7. 2014. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/evolyutsiya-otnosheniya-ssha-k-doktrine-halshteyna-seredina-50-h-seredina-60-h-gg-hh-v/viewer>
85. Борисова К. А Эволюция Политики ФРГ в отношении проблемы распространения ядерного вооружения в 1960-х. Вестн. Мск. Ун-та. Сер 8. История. 2014. №5.
86. Беспалов В.А Западноберлинский транзит (1945- 1971): дипломатия Холодной войны. Москва: РИСИ. 2015
87. Долгилевич Р.В Советская Дипломатия и Западный Берлин (1963- 1964). Санкт-Петербург: Алетейя, 2012.
88. Кайдерлинг Г., Штульц П. Берлин 1945- 1975: пер. с нем. М: Прогресс. 1976.
89. Квицинский Ю. Время и Случай. Заметки профессионала. Москва: ОЛМА-Пресс, 1999.
90. Киссинджер Г. Дипломатия / Пер. с англ. Москва: Ладомир. 1997.
91. Крыжановский А.В. Друзья-Соперники: США и Объединяющая Европа в период холодной войны.– М. : МГИМО-Университет, 2019.
92. Лекаренко. О. Г. Проблема разделения ядерной ответственности в НАТО в годы президентства Л. Джонсона. Вестник Томского государственного университета. 2015.
URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problema-razdeleniya-yadernoy-otvetstvennosti-v-nato-v-gody-prezidentstva-l-dzhonsona/viewer>
93. Павлов Н.В Новиков А.А Внешняя политика ФРГ от Аденауера до Шредера. М., 2005.89
94. Пилько А.В. Борьба за принятие доктрины "гибкого реагирования" в НАТО(1961-1969). Вестник моск. ун-та. Сер 8. История. 2013. №5

URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/borba-za-prinyatie-doktriny-gibkogo-reagirovaniya-v-nato-1961-1969/viewer>

95. Пилько А. В. Выход Франции из военной организации Североатлантического альянса (1965-1966) //Преподавание истории и обществознания в школе. 2010. №6.
96. Bobbitt Ph., Freedman L., Treverton G. U.S Nuclear Strategy: A Reader. London, 1989.
97. Carmoy G. Defense and Detente: Two Complimentary Policies //NATO Review. 1982. №30.
98. Carter C. W. The Evolution of US Policy toward West German-Soviet Trade Relations 1969-89 //The International History Review. 2012. №2
99. Frank P. Entschlusselte Botschaft- Ein Diplomat Macht Inventur. Stuttgart: Deutsche Verlags-Anstalt, 1981.
100. Haase C. In search of a European Settlement: The Konigswinter Conferences and West German-Allied Relations 1949-1973. Oxford: Oxford University Press. 2004.
101. Hillsman R. The Cuban Missile Crisis: The Struggle over Policy. Westport, 1996
102. Kelleher M. Germany and the Politics of Nuclear Weapons. N. Y., 1975.
103. Langston Thomas. The Cold War Presidency, Washington, 2007.
104. Morgan R. The United States and West Germany, 1945-1973: a study in alliance politics. Oxford: Oxford University press, 1974

Толстіков І.В Німецька проблема в зовнішній політиці США в 1961-1974.

Досліджуючи відносини між Сполученими Штатами Америки і Федеративною Республікою Німеччина протягом 1961-1974 років автор визначив, що Сполучені Штати Америки бажали мати геополітичний вплив в регіоні. Сполучені Штати Америки бажали мати активний вплив на економічну, політичну і військову складові в Федеративній Республіці Німеччина. Крім цього, Сполучені Штати Америки бажали скоротити кількість виділених коштів на оборону Федеративної Республіки Німеччина і поступово скорочували військовий контингент. Політика кожного з президентів в розглянутий період відрізнялась між собою, але і Д. Кеннеді і Л. Джонсон і Р. Ніксон бажали домовитись з Радянським Союзом задля врегулювання ситуації навколо Західного Берліна і Федеративної Республіки Німеччина, і загалом в Європі.

Tolstikov I.V. The German problem in the foreign policy of the United States in 1961-1974.

Researching the relations between the United States of America and the Federal Republic of Germany during 1961-1974, the author determined that the United States of America wanted to have geopolitical influence in the region. The United States of America wanted to have an active influence on the economic, political and military components of the Federal Republic of Germany. In addition, the United States of America wanted to reduce the amount of funds allocated for the defense of the Federal Republic of Germany and gradually reduced the military contingent. The policy of each of the presidents in the considered period differed among themselves, but D. Kennedy and L. Johnson and R. Nixon wanted to negotiate with the Soviet Union to settle the situation around West Berlin and the Federal Republic of Germany, and in Europe in general

